

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Purvs

*Lettnesk þýðing á hluta af
Mýrinni eftir Arnald Indriðason*

Ritgerð til B.A. prófs

Dens Dimiňš

maí 2012

Háskóli Íslands
Hugvísindasvið
Íslensku- og menningardeild

Purvs

*Lettnesk þýðing á hluta af
Mýrinni eftir Arnald Indriðason*

Ritgerð til B.A.-prófs

Dens Dimiňš
Kt.: 251274-2159

Leiðbeinandi: Margrét Jónsdóttir
Maí 2012

ÁGRIP

Ritgerð þessi skiptist í fjóra kafla: Fyrsti kaflinn er stutt lýsing á *Mýrinni* eftir Arnald Indriðason þar sem efni hennar og höfundur eru kynnt. Annar kaflinn fjallar um þýðinguna og kynnir helstu aðferðir sem notaðar eru í ritgerðinni ásamt útskýringum á hvers vegna við þær er stuðst. Priðji kaflinn lýsir almennum vandamálum sem fylgja því að þýða íslenska bókmenntatexta á lettnesku og hvernig best sé að leysa þau. Að lokum eru í fjórða kaflanum gefnar niðurstöður þar sem dregin eru saman almenn einkenni á þýðingu á glæpasögu. Þá fylgir þýðing á fyrstu fimm köflunum úr skáldsögunni *Mýrin*. Að hluta til gæti ritgerðin verið notuð sem eins konar formáli fyrir lesendur *Mýrarinnar* í lettneskri þýðingu til þess að vekja athygli á þýðingafræðilegum atriðum en einnig á íslenskri tungu, bókmenntum og menningu.

EFNISYFIRLIT

ÁGRIP	3
EFNISYFIRLIT	4
1. KAFLI: ALMENNUR INNGANGUR	5
1.1 <i>Af hverju Mýrin?</i>	5
1.2 <i>Um textann: höfund, titil, sögu, stíl.</i>	5
1.3 <i>Íslenska og lettneska.</i>	6
1.4 <i>Efnisskipan ritgerðarinnar</i>	8
2. KAFLI: UM ÞÝÐINGUNA – NOKKRAR FRÆÐILEGAR FORSENDUR	9
2.1 <i>Inngangur</i>	9
2.2 <i>Hvað er þýðing?</i>	9
2.3 <i>Fræðilegar aðferðir</i>	9
2.3.1 <i>Hlutverksstefnan og textategundir</i>	10
2.3.2 <i>Jafngildishugtök og bókmennataþýðing</i>	11
3. KAFLI: VANDAMÁL OG LAUSN PEIRRA	13
3.1 <i>Inngangur</i>	13
3.2 <i>Formgerðarflokun vandamála</i>	14
3.3 <i>Mennингarbundin vandamál</i>	15
3.3.1 <i>Pragmatískt atriði</i>	15
3.3.2 <i>Þérun</i>	15
3.3.3 <i>Örnefni, eiginnöfn og staðarheiti</i>	15
3.3.4 <i>Stíll</i>	17
3.4 <i>Málfræðileg vandamál</i>	19
3.4.1 <i>Orðaröð</i>	19
3.4.2 <i>Ólkar setningargerði</i>	19
3.4.3 <i>Horf- og tíðanotkun</i>	20
3.4.4 <i>Greinir</i>	21
3.4.5 <i>Smaekkunarorð</i>	21
3.4.6 <i>Greinarmerkjasetning og stafsetning</i>	21
3.5 <i>Orðasforðaleg vandamál</i>	21
3.5.1 <i>Skortur gildisorðsins</i>	22
3.5.2 <i>Orðatiltæki og föst orðasambönd</i>	22
3.5.3 <i>Samsett orð</i>	23
3.5.4 <i>Fagorð</i>	24
3.5.5 <i>Slangur / slettur</i>	24
3.5.6 <i>Upphrópanir</i>	25
3.6 <i>Samantekt</i>	27
4. KAFLI: NIÐURSTÖÐUR	28
HEIMILDASKRÁ	29
<i>Mýrin: FYRSTU FIMM KAFLARNIR Í LETTNESKRI ÞÝÐINGU</i>	31

1. KAFLI

ALMENNUR INNGANGUR

1.1 Af hverju Mýrin?

Ég þýddi brot úr skáldsögu eftir Arnald Indriðason, *Mýrin*, nánar tiltekið kafla I til V (bls. 9–40) sem gera u.p.b. 10 000 orð. Satt að segja langaði mig alls ekki til að þýða hana. Bókaútgefandinn minn í Lettlandi vildi að skáldsagan yrði þýdd „með öllum tiltækum ráðum“ og sagði að hann vildi gefa út ýmsar íslenskar skáldsögur ef *Mýrin* myndi seljast. Ég þýddi hana í fyrrasumar á Skriðuklaustri þar sem ég vann í two mánuði frá júlí til september. Ég er enn ekki búinn að leiðréttu þýðinguna og ég verð að segja að það var ekki auðvelt að þýða Arnald vegna þess hve stíllinn hans er framandi og einnig sökum reynsluskorts: ég er enn ekki mjög reyndur í íslensku.

1.2 Um textann: höfund, titil, sögu, stíl

Arnaldur Indriðason er fæddur árið 1961.¹ Fyrsta skáldsaga hans, *Synir duftsins*, kom út árið 1997. Síðan þá hefur hann gefið út nýja bók á hverju ári. Aðrar skáldsögur hans eru: *Dauðarósir* (1998), *Napóleonsskjölín* (1999), *Mýrin* (2000), *Grafarþögn* (2001), *Röddin* (2002), *Betty* (2003), *Kleifarvatn* (2004), *Vetrarborgin* (2005), *Konungsbók* (2006), *Harðskafí* (2007), *Myrká* (2008), *Svörtuloft* (2009), *Furðustrandir* (2010) og *Einvígið* (2011). Á *Bókmenntavefnum* segir m.a.:²

- (1) Fyrstu bækurnar vöktu athygli lesenda og hlutu ágæta dóma en segja má að hann hafi fyrst slegið í gegn, bæði hér heima og erlendis, með fjórðu skáldsögu sinni, *Mýrinni*, sem út kom árið 2000. Eftir útgáfu hennar hefur hver einasta bók hans orðið metsölubók á íslenskum jólamarkaði og Arnaldur hefur þar með verið langvinsælasti höfundur landsins.

Með því að verða metsölubók á Íslandi vakti *Mýrin* einnig athygli í öðrum löndum og því hefur bókin verið þýdd á mörg tungumál.

Í þýðingum á öðrum tungumálum er titill sögunnar þýddur á ólíkan hátt. Á ensku er hann *Tainted Blood* ('óhreint blóð') (2005) eða, hjá öðrum útgefanda, *Jar City, a Reykjavík thriller* (2004), á frönsku *La Cité des Jarres* ('borg krukknanna') (2005a), á þýsku *Nordermoor. Island Krimi* ('Norðurmýri, íslensk glæpasaga') (2006). Ég valdi *Purvs* ('Mýrin') fyrir lettnesku þýðinguna. Að vísu er titill bókarinnar með lágstaf (*mýrin*) en líkast til er fremur er það hugmynd kápuhönnuðar en söguhöfundar. Mér finnst að lettneski titillinn sé vel valinn, ef við gerum ráð fyrir því að staðarheitið *Norðurmýri* er einnig þytt á lettnesku sem *Ziemelpurvs*. Mýrin sem hugmynd og líka myndhverfing tengist vel við mord, glæpi og alls konar dularfulla hluti sem hægt er að láta hverfa í henni.

Flestar sögur Arnaldar fjalla um glæparannsóknir löggreglumanna sem starfa á löggreglustöðinni við Hverfisgötu í Reykjavík. Mér skilst að Erlendur Sveinsson, Elínborg og Sigurður Óli séu persónur sem koma aftur við sögu í flestum glæpasögum

¹ Flestar upplýsingarnar eru af heimasíðu útgefanda Arnaldar, www.jpv.is og af *Bókmenntavefnum* www.bokmenntir.is. (Sótt 1. maí 2012.)

² „Arnaldur Indriðason“. *Forlagið*, sjá: <http://www.jpv.is/?tag=arnaldur-indri%20ason>. (Sótt 1. maí 2012.)

Arnaldar, eins og Sherlock Holmes sem er sögupersóna skoska höfundarins Arthur Conan Doyle eða Hercule Poirot og Miss Jane Marple hjá Agatha Christie; þessi aðferð sem Arnaldur notar er ekki frumleg, nýstárleg eða hugmyndarák, heldur frumstæð og fyrirsjáanleg. Sennilega eru særskar glæpasögur fyrirmund Arnaldar, t.d. Maj Sjöwall og Per Wahlöö. Þrátt fyrir þennan ófrumleika hlaut hann *Glerlykilinn*, Norrænu glæpasagnaverðlaunin, fyrir *Mýrina* árið 2002. Í kynningartexta á bakkápu *Mýrarinnar* segir: „Vinsælasta spennusaga íslenskra bókmennata“ og „snilldarvel skrifuð og snjöll íslensk spennusaga sem svíkur engan“.

Ritdómarinn Úlfhildur Dagsdóttir er einnig ákaflega full af eldmóði og næstum því yfir sig hrifin af *Mýrinni*:³

- (2) Með fjórðu skáldsögu sinni *Mýrinni* (2000) festi Arnaldur sig svo endanlega fest [sic!] í sessi sem besti glæpasagnahöfundur Íslands. Allt fellur fimlega saman í þessari skemmtilegu og flottu sögu af dularfullu morði í kjallara í Norðurmýrinni. Erlendur og Sigurður Oli eru mættir til leiks á ný og í fyrstu virðist þeim morðið á einfaranum í kjallaraíbúðinni óskiljanlegt, sérstaklega með tilliti til þess að dularfull skilaboð sem skilin eru eftir á miða í íbúðinni virðast ekki hafa neina merkingu. En innsæi gamla skröggs lætur ekki að sér hæða og þrátt fyrir að rannsóknin leiði hann á óhefðbundnar slóðir, þá verður það fljótlega ljóst að málið er langt því frá einfalt. Eins og áður fléttast mál sem efst eru á baugi á ritunartíma sögunnar inn í hana, en hér fer Arnaldur aftur á svipaðar slóðir og í fyrstu sögunni með umræðu um liftækni og erfðavísindi. (...) Sögur Arnaldar eru einmitt góð dæmi um hvernig nota má glæpasöguna til að fjalla um og greina samfélagsástand.

Að mínu mati hefur Arnaldur hlotið of mikið lofsyrði í gegnum tíðina og ætla ég hér m.a. að gagnrýna hann örlítið, sérstaklega hvað varðar stíl hans og röklega sögufléttu og hugsanasamhengi í skáldsögu hans *Mýrinni*. Hér á ég við texta sögumannsins í þriðju persónu en ekki samskipti söguhetjanna. Sem þýðandi þessarar bókar get ég gengið úr skugga um þessa þætti af því að í þýðingarvinnunni er að mínu mati fólginn mjög vandlegur og nákvæmur lestur. Þó vil ég ekki aðeins fjalla um galla þá sem ég kom auga á þegar ég las söguna heldur lýsa enn fremur öðrum einkennum og vandamálum sem ég varð að leysa til þess að þýða texta Arnaldar á lettnesku. En fyrst ætla ég að gera grein fyrir mismun tungumálanna, þ.e. lettnesku og íslensku.

1.3 Íslenska og lettneska

Frummál (e. *source language*) textans er íslenska og markmálið (e. *target language*) er lettneska. Bæði eru indóevrópsk mál. Íslenska telst með norðurgermönskum málum en lettneska er baltoslavneskt eða balteskt tungumál. Í þessum hópi eru aðeins tvö tungumál, lettneska og litháska en annað tungumál þeim skylt, fornprússneska, var talað á sama svæðinu, dó út u.p.b. í lok 17. aldar eða í upphafi 18. aldar.

Áætlað er að lettneska sé tölud af u.p.b. einni milljón manna. Það eru þrjár mis-munandi mállyskur í Lettlandi og er sú sem tölud er í *Vidzeme-héraði* og heitir *Vidusdialets* notuð sem bókmennata- og ríkismálið. Í bók Indriða Gíslasonar o.a. *Mál og samfélag. Um málnotkun og málstefnu* (1988:45) lesum við að í íslensku er „sáralítill munur á málvenjum eftir landsvæðum.“

Margt í málfræði beggja tungumálanna er líkt þrátt fyrir ýmis atriði sem eru mis-munandi. Þetta varðar að sjálfsögðu orðaforða tungumálanna, málfræðileg atriði og málnotkun.

³ Úlfhildur Dagsdóttir. „Fagmennska í fyrirrúmi. Arnaldur Indriðason.“ www.bókmenntir.is (Sótt 1. maí 2012.)

Í lettnesku eru t.d. enginn greinir og eru föll nafnorða sjö, þ.e. þrjú gömul föll til viðbótar við þau fjögur föll sem eru til í íslensku: verkfærисfall (lat. *instrumentalis*), staðarfall (lat. *locativus*) og ávarpsfall (lat. *vocativus*). Í töflunni hér á eftir má sjá beygingu nafnanna *Erlendur* og *Eva Lind* á lettnesku.

	KARLKYN	KVENKYN	
<i>nominatīvs</i>	Erlends	Eva Linda	<i>nefnifall</i>
<i>genitīvs</i>	Erlenda	Evas Lindas	<i>eignarfall</i>
<i>datīvs</i>	Erlendam	Evai Lindai	<i>bágufall</i>
<i>akuzatīvs</i>	Erlendu	Evu Lindu	<i>þolfall</i>
<i>instrumentālis</i>	ar Erlendu	ar Evu Lindu	<i>verkfærисfall</i>
<i>lokatīvs</i>	Erlendā	Evā Lindā	<i>staðarfall</i>
<i>vokatīvs</i>	Erlend!	= nf.	<i>ávarpsfall</i>

Tafla 1: Fallkerfi nafnorða á lettnesku.

Kyn nafnorða eru tvö eins og í rómönskum málum. Í lettnesku eru til sex mismunandi lýsingarhættir (í nt. og þt., beygjanlegir, að nokkru leyi beygjanlegir og óbeygjanlegir) og fimm hættir sagnorða: til viðbótar við framsöguhátt (lat. *modus indicativus*), boðhátt (lat. *imperativus*) og viðtengingarhátt (lat. *conjunctionus*) eru til einnig framsagnarháttur (lat. *modus relativus*) og skylduháttur (lat. *modus debitivus*). Á hinn bóginn er íslenska ríkari með tilliti til afturbeygingar, því að tvenns konar tegundir af aftur-beygingu eru til í íslensku – með miðmynd og með afturbeygðu fornafni (í ef., þgf. og þf.)⁴ – en aðeins er til ein miðmynd í lettnesku (*brenna sig*, *brennast* vs. *apdedzināties*). Í lettnesku er mikið af tökuorðum úr latínu og öðrum málum, t.d. þýsku, rússnesku og finnsku en í íslensku eru í samanburði fá tökuorð. Hér má vitna í orð Ara Páls Kristinssonar:⁵

- (3) (...) í íslensku eru tökuorð úr erlendum málum að líkindum tiltölulega fá í samanburði við norrænu málin.

Í staðinn fyrir tökuorð nota Íslendingar íslensk orð, t.d. *rannsóknarlöggregla* (bls. 9) sem heitir *kriminālpolicija* á lettnesku, *Kriminalpolizei* á þýsku eða fyrir gríska orðið φωτογραφία er á íslensku notuð *ljósmynd* en *fotogrāfija* á lettnesku, *photographie* á frönsku o.s.frv.

Hvað setningarfræði varðar er orðaröð í lettnesku oft önnur og frjálsari en í íslensku. Þetta skiptir miklu máli í þýðingu.

Í íslenska hljóðkerfinu eru mörg hljóð sem eru ekki til í lettnesku, t.d. [þ] eða [θ], [c], [y], [œ], [ı], [ð], [γ], öll órödduð nef-, sveiflu- og hliðarhljóð, það er enginn fráeða aðblástur og engin tvíhljóð [oei]og [ou] o.s.frv. Þessi mismunur kemur einnig fram í stafrófinu (undirstrikaðir bókstafir eru ekki til í lettnesku: a á b c d ð e é f g h i í j k l m n o ó p q r s t u ú v w x y ý z þ æ ö). Hljóðmunurinn er ekki eins mikilvægur og mismunurinn í setningafræðilegum atriðum en engu að síður getur hann valdið vandamálum, t.d. við að afrita eiginnöfn þannig að *Tór* og *Pór* væru bæði *Tors* á lettnesku.

⁴ Sú staðreynd að afturbeyging bæði í íslensku og í lettnesku er lexikaliserað, skiptir ekki máli.

⁵ Af vefsíðunni <http://www.ismal.hi.is/islpolitikk.htm> (Sótt 12. maí 2012.)

Í stuttu máli eru þessi atriði sem getið var um út af fyrir sig ekki endilega vandamál heldur frekar fyribæri sem tengjast muninum á milli tungumála. Þýðandinn verður að skilja þennan mun í frummálinu og finna samsvarandi jafngildi í markmálinu. Í næsta kafla mun ég útskýra þessi hugtök.

1.4 *Efnisskipan ritgerðarinnar*

Ritgerðin skiptist í tvennt: annars vegar formála og hins vegar þýddan texta. Formálinn felur í sér stutta lýsingu á höfundinum og textanum. Í öðrum kafla eru nokkrar fræðilegar kenningar og hugtök úr þýðingafræði gefin m.a. skilgreining á helstu aðferðunum sem stuðst var við í þýðingarferlinu, þ.e. til þess að þýða textann og í þriðja kafla er gefin lýsing á sérstökum dænum um þýðingarvandamál sem komu upp og hvernig mátti leysa þau. Að lokum eru niðurstöður dregnar, ásamt heimildaskrá og lettnesku þýðingunni á fyrstu fimm köflunum.

2. KAFLI

UM ÞÝÐINGUNA – NOKKRAR FRÆÐILEGAR FORSENDUR

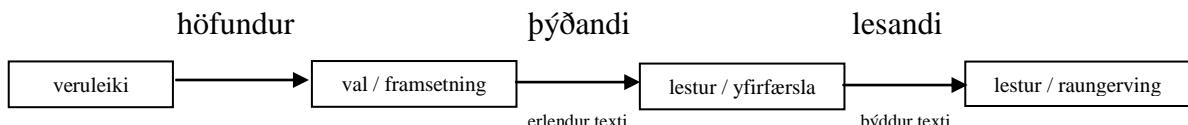
2.1 Inngangur

Í þessum kafla ætla ég að gera grein fyrir þeim fræðilegu aðferðum sem ég beitti við þýðinguna svo og helstu hugtökum. Fyrst skal skilgreint hugtakið *þýðing*. Því næst fylgir lýsing á þýðingategundum og viðeigandi aðferðum fyrir hverja þeirra. Loks hyggst ég útskýra svokallaða skoposkenningu Vermeers og textategundir Reið og gefa stutt yfirlit yfir það sem þýðandi – sem framleiðandi í markmenningunni – getur gert í bókmennintaþýðingu til þess að marktextinn nái sem best sömu merkingu og frumtextinn. Viðfangsefni eða vinna þýðandans felur í sér málfræðilega, merkingarfræðilega og stírlæna aðlögun frumtextans að markmálinu.

2.2 Hvað er þýðing?

Íslensk orðabók skilgreinir sögnina *þýða* m.a. á eftirfarandi hátt: „snúa úr einu máli á annað, endurseiga á öðru máli sömu hugsun og tjáð er á fyrra málinu, útleggja“ (2002:1853). En hvað er átt við því? Hvernig gerir maður það?

Sem koncept lítur þýðingarferlið eða líkanið að álti Ástráðs Eysteinssonar (1996:108) svona út:

Hér er Ástráður að tjá eða túnka hugmyndina „að þýða“ sem óhlutstætt hugtak. Í reynd getur þýðing þó verið miklu flóknari þegar þýðingarferlið hér að ofan er notað með raunverulegum texta. Við munum sjá dæmi um það í þriðja kafla.

2.3 Fræðilegar aðferðir

Samkvæmt Jean-Paul Vinay og Jean Darbelnet (Vinay 2004:84–93) eru til tvær tegundir af þýðingum: beinar þýðingar og óbeinar þýðingar.

- (4) Beinar þýðingar:
 - a. tökuord (e. *borrowing*)
 - b. tökuþýðing (e. *calque*)
 - c. orðrétt þýðing (e. *literal translation*)

- (5) Óbeinar þýðingar:
 - a. orðaskipti (e. *transposition*)
 - b. merkingartilfærslur (e. *modulation*)
 - c. aðlögun (e. *adaptation*)

Þýðing á skáldsögu felur í sér blöndu af annars vegar beinum þýðingum og hins vegar óbeinum þýðingum og aðferðum sem tengjast þeim báðum.

Mikilvæg hugtök í þýðingarfræði eru skoposkenningin eða hlutverksstefnan sem Hans Vermeer setti fram í grein sinni „*Skopos and Commission in Translation Action*“

(Vermeer 2004:221–232) og textategundirnar sem Katharina Reið talar um í greininni „Type, Kind and Individuality of Text. Decision Making in Translation“ (Reið 2004:160–171). Mér finnast hugmyndir þeirra mjög gagnlegar með tilliti til alls konar þýðinga og sérstaklega bókmenntaþýðinga.

2.3.1 Hlutverksstefnan og textategundir

Samkvæmt hlutverksstefnu Vermeers felst texti í athöfn sem einhver framkvæmir með ákveðinn tilgang í huga. Með slíkri athöfn er miðað að því að koma á samskiptum milli textaframleiðanda og textaviðtakanda. Reið (2004:167) skýrir þessa hugmynd á svohljóðandi hátt:

- (6) If the SL text is written to convey contents, these contents should also be conveyed in the TL text.

Innihaldið er hér notað í víðri merkingu. Athöfnin fer fram við ákveðnar aðstæður, er háð tíma og rúmi, þ.e. hefur sérstakt form sem „lifir ekki í tómarúmi heldur er samofin öðrum þáttum orðræðu (lat. *discursus*) og það reynist – þegar að er gáð – vera ná tengt þeim áhrifum sem verk hefur á viðtakendur.“ (Ástráður Eysteinsson 1996:92) Textinn hefur því ákveðið hlutverk og jafnvel mörg samtímis. Þýðandi (e. *translator*) er:

- (7) a. viðtakandi í frummenningunni
b. framleiðandi í markmenningunni

Til þess að framleiða eitthvað sem er kallað „góð þýðing“ – þ.e. á eðlilegu máli og jafngild frumtextanum – verður þýðandinn að sjálfsögðu að:

- (8) a. vera einkar vel að sér í því tungumáli sem þýtt er úr
b. búa yfir mikilli tjáningaráhæfni á móðurmáli sínu
c. þekkja vel viðfangsefni það og svið sem um er að ræða hverju sinni
(Ástráður Eysteinsson 1996:108)

Pað er einnig mikilvægt að muna eftir textagerð og textategund. Samkvæmt Reið (Reið 2004:171) eru til:

- (9) a. upplýsandi textar (e. *informative texts*)
b. tjáningartextar (e. *expressive texts*)
c. virkjandi textar (e. *operative texts*)

Hver textategund tekur einnig yfir ákveðið svið. Svið upplýsandi texta er rökrænt, svið tjáningartexta er fagurfræðilegt og svið virkjandi texta er samræða. Í fyrstu gerðinni (a) er áhersla lögð á innihaldið (e. *content*), í annarri gerðinni (b) er áherslan lögð á listræna formið (e. *artistic organization*) og í þriðju gerðinni (c) á áhrif og sannfæringu (e. *persuasion*). Markmiðið (eða gr. σκόπος, *skópos*) í (a) er að miðla efni, í (b) að miðla form og í (c) að kalla fram viðbrögð. Reið viðurkennir einnig tilveru blandaðra forma (e. *mixed forms*).

Í skáldsögu Arnaldar sem hér er til umræðu er hlutverk frumtextans ekki einfalt heldur einmitt samsett í þessum skilningi: það er eins konar blanda af tjáningu og skemmtun en textinn er einnig fræðandi með tilliti til t.d. líftækni og erfðavísinda eða vinnuaðferða rannsóknalöggreglunnar. Eins og sagt var í fyrsta kafla er stíll Arnaldar

hvorki flókinn né fágaður þannig að þýðandi hans ætti ekki að hafa of margar áhyggjur af forminu; hann eða hún myndi hafa áhyggjur ef ætlunin væri að þýða ljóð eða einhvern einkar ljóðrænan texta, t.d. *Skugga-Baldur* eftir Sjón. Hér er ljóst að samskiptahlutverk frumtextans og marktextans eru þau sömu, markhópurinn virðist líka vera nákvæmlega eins: Lesendur eru að mestu leyti fullorðið fólk, þó ekki sé útilokað að unglingar gætu einnig verið í markhópnum. Þá þarf lettneski textinn að vekja sömu væntingar hjá viðtakandanum eins og sérhver glæpasaga. Inntak sögunnar er staðbundið og að sumu leyti menningarbundið en samt ekki of mikið eins og t.d. í þjóðsögum sem eru mjög bundnar séríslenskum aðstæðum. Til þess að þýða t.d. þjóðsöguna *Móðir mín í kví, kví* (Bergmál 2006:76) verður þýðandi að útskýra eða umorða hugtök eins og *bera út, harðar skriftir, vikivaki, kví, kvíaveggur* og kannski fleira. Til þess að þýða t.d. *Passíusálmana* verður þýðandi að vera alger snillingur í móðurmáli sínu eigi hann að ná að koma myndmáli þeirra, stuðlum og myndlíkingum til skila. Í *Mýrinni* eru þess konar stíleinkenni hins vegar fátíð. Það sem skiptir máli í sögunni eru málnotkunaratriði, t.d. staðarheiti, eiginnöfn og fyrirtækjanöfn en einnig málvenjur (t.d. notkun á þú þar sem í lettnesku væri notað kurteisisfornafnið *jūs*), sbr. *þér* í íslensku í gamla daga.

2.3.2 Jafngildishugtök og bókmenntaþýðing

Í lettneskri þýðingu minni á *Mýrinni* þarf að leggja megináherslu á þýðingarmálið eða markmálið því skáldsaga og sérstaklega glæpasaga verður að vera á eðlilegu máli svo að hún hljómi líkt og frumtextinn. Ef við beitum jafngildishugtökum Nida (2004: 126–140) þá er í bókmenntaþýðingum ekki nauðsynlegt að formlegt jafngildi náist heldur áhrifajafngildi. Þessi hugtök eru mjög mikilvæg og það er æskilegt að skilgreina þau hér orðrétt eftir Vermeer:

- (10) a. *Formlegt jafngildi* beinir athygli að boðunum sjálfum, bæði formi þeirra og inntaki (...). Frá þessum formlega sjónarhóli er þýðanda í mun að boðin í viðtökumálinu svari eins nákvæmlega og mögulegt er til hinna ýmsu þáttu í frummálinu.
- b. *Áhrifajafngildi* byggir á algjörlega eðlilegri framsetningu og reynir að setja viðtakandann í samband við hegðunarmynstur sem ríkjandi er í hans eigin menningarsamfélagi; slíkt jafngildi krefst þess ekki að hann skilji menningarþætti í samhengi frummálsins til að skilja boð textans.

(Ástráður Eysteinsson 1996:90–91)

Með öðrum orðum er í (a) reynt að endurskapa frumtextann m.a. málfræðilegar einingar (orðflokk, setningar, kaflaskil, greinarmerki o.fl.) og velja orð í þeim tilgangi að lesandi nái frumsamhenginu; slíkar þýðingar birtast í tungumálakennslubókum og þarfnað oft skýringa. Þessi aðferð er að sjálfsögðu hvorki nauðsynleg né æskileg þótt við viljum að þýðingin hafi sömu áhrif og frumtextinn hafði á sínum tíma og í sínu upphaflega umhverfi. Í (b) er meginatriðið sú viðleitni að ná fram sömu áhrifum og frumtextinn hefur á lesandann. Miðað við viðtakandann og viðbrögð hans má segja að þýðing á skáldsögu þurfi því að endurspegla bæði merkingu og inntak frumtextans. Hún á með öðrum orðum að vera eðlileg. Til þess verður þýðandinn að gera margs konar breytingar:

- (11) a. í málfræði:
- (1) að breyta orðaröð
 - (2) þýða milli orðflokka o.fl.
- b. í merkingarfræði:
- (1) velja orð og þýða hugtök þar sem hliðstæður eru auðfundnar
 - (2) uppgötva hugtök sem eru menningarbundin
 - (3) beita óformlegu máli og grófyrðum, ef þörf krefur
 - (4) ná kaldhæðni og íróníu
 - (5) stæla einstaklingsbundið mál
 - (6) varast þau orð sem sýnast jafngild en eru „falsvinir“, þ.e. eru það ekki
(Ástráður notar hugtakið „svikatengsl“ milli orða, 1996:97)
- c. varðandi stíl:
- (1) athuga menningarleg viðmið
 - (2) fylgjast með orðræðuhefðum
 - (3) ná menningarlegu samhengi, t.d., verður þýðandi að vita
hvernig glæpasögur eru skrifaðar í markmenningu hans (hefðir, venjur)
 - (4) forðast tímaskekkju (þ.e. notkun á gamaldags orðaforða í nútímalegum
texta eða öfugt)

Þýðandi verður að finna jafngildi sem best hæfir (e. *closest equivalence*) af því að þýðing á milli tveggja tungumála er að sjálfsögðu aldrei fyllilega samsvarandi og jafngildið ekki algjört. Í þessu tilfelli er þýdd glæpasaga þ.e. hér snýst málið um bókmenntapýðingar og „bókmenntir eru vettvangur þar sem fram getur farið skapandi starf í öllum víddum tungumálsins.“ (Ástráður Eysteinsson 1996:126–127)

Að lokum eru sérstök dæmi um þýðingaraðferðir gefin í 3. kafla ásamt lýsingu á vandamálum og lausnum þeirra.

3. KAFLI

VANDAMÁL OG LAUSN PEIRRA

3.1 *Inngangur*

Áður en ég byrjaði að þýða skáldsöguna las ég hana alla til þess að ég næði eins konar yfirsýn, sæi hana í heild. Fyrst og fremst var mér mikilvægt að skilja hugarfóstur höfundarins og andrúmsloft sögunnar svo að ég gæti miðlað því til lesenda.

Eins og sagt var í 2. kafla felur þýðing á skáldsögu í sér blöndu af beinni og óbeinni þýðingu í skilningi Jean-Paul Vinay og Jean Darbelnet. Samkvæmt jafngildis-hugtakinu er mikilvægt að þýðingin sé eðlileg svo að hún hljómi eins og frumtextinn. Með þessi hugtök í huga vissi ég að sumt mætti gera á frekar beinan hátt og í sumu myndi ég vera nauðbeygður til að breyta ýmsu, t.d. að umorða til þess að ég fengi hugtök sem eru menningarbundin, tjá tilfinningamerkingu eða varðveita merkingarauka (e. *connotation*). Með öðrum orðum ýmist túlkar þýðandinn, þýðir og útskýrir og því er aðferðin flókin, eins og sagt var í öðrum kafla í 2.2. En hvaða vandamálum gengst maður við þegar hann þýðir *Mýrina* og hvernig leysir hann þau? Sú spurning er í raun meginnefni þessarar ritgerðar og ég mun reyna að svara henni í þessum kafla.

3.2 *Formgerðarflokken vandamála*

Sérhver þýðing er tengd vandamálum – oftast leysanlegum, útskýranlegum, sjaldnar óleysanlegum en þá er talað er um óþýðanleika (e. *untranslatability*) – og vandamál þessi geta verið menningarbundin eða málbundin, þ.e. þau geta verið málnotafræðileg (pragmatísk), málvísindaleg eða orðfræðileg. Þýðandinn verður að þekkja vel menningu og sögu landsins og þjóðarinnar sem talar viðkomandi tungumál, þ.e. tungumál frumtextans. Þegar frumtextinn og samhengið er skýrt þá er vandamálalaust að þýða beint. Ég segi „beint“ en samt er það aldrei fullkomlega beint af því að tungumál nota mismunandi merkingarkerfi; engin tvö tungumál eru alveg eins og engin þýðing samsvarar alveg frumtextanum eins og sjá má í eftirfarandi dæmi:

- (12) a. Á gólfínus skammt frá líkinu var stór öskubakki úr gleri, oddhvass og hornóttur. (2001:9)⁶
 b. Uz grīdas turpat līdzās līķim bija liels stikla pelnutrauks, ass un stūrains.
 c. Uz grīdas netālu no līķa bija liels pelnutrauks no stikla, ass un stūrains.

Í (c) er gefin orðrétt þýðing og í (b) sjáum við sömu þýðingu sem er nokkuð eðlilegri en byggingu „úr gleri“ (lettn. *no stikla*), þ.e. hér er notaður liðurinn með *genitivus materiae* (lettn. *stikla*). Í báðum setningunum eru örfáar breytingar til batnaðar varðandi rúmlýsingu. Þar eru til fleiri dæmi af þessari tegund en ég ætla ekki að greina þau hér því þau eru ekki vandráðin. Nú langar mig að gefa annað og nokkuð flóknara dæmi:

- (13) Af einhverjum ástæðum fór flugmaðurinn að tala um skilnað sem hann átti í og velti fyrir sér hvort gæti orðið að löggreglumáli. Tíkin fór að halda framhjá. Hann í fluginu. Kom heim frá Oslo einn daginn, þeirri ömurlegu borg, bætti hann við og

⁶ Tilvitnanirnar úr: Arnaldur Indriðason. 2001. *Mýrin*. Vaka-Helgafell, Reykjavík.

þeir vissu ekki hvort var ömurlegra að konan hélt framhjá honum eða að hann þurfti að gista í Oslo; var þá með gömlum skólabróður sínum... (2001:27)

Kaut kádu iemeslu dēl šis vīrs sāka runāt par šķiršanās procesu, kurā viņš atrodas, un bija neizpratnē par to, kas šai sakarā varētu interesēt policiju. Tā kuce esot pasākusi viņu krāpt. Viņš lidinājies apkārt. Vienudien pārradies no Oslo, tās nožēlojamās pilsētas, viņš piemetināja, un viņiem nebija īsti skaidrs, vai nožēlojamāks ir apstāklis, ka sieva laiž pa kreisi vai arī ka runātājam ir nācies nakšņot Oslo; viņa esot bijusi kopā ar kādu no saviem bijušajiem klasesbiedriem...

Þetta textabrot er valið til þess að skýra hvers konar breytingar kemur í ljós þegar þýtt er frá íslensku yfir á lettnesku:

- (14) a. Af einhverjum ástæðum > Kaut kádu iemeslu dēl (*dēl* ‘af’ í stöðu á eftir orði sem það vísar til; setningafræðileg breyting)
b. um skilnað sem hann átti í > par šķiršanās procesu, kurā viņš atrodas (þýtt á milli orðflokka; þt. í aukasetningunni á íslensku breytt í nt. á lettnesku; setningafræðileg breyting)
c. hvort gäti orðið að lögreglumáli > kas šai sakarā varētu interesēt policiju (*verða að e-u*: breytast í e-ð (*Íslensk orðabók* 2002:1726); frjáls þýðing *hvað gäti vakið áhuga lögreglunnar*, ekki hægt að nota sömu gerð *verða að*, þó hún sé til; merkingartilfærsla)
d. Tíkin fór að halda framhjá. > Tā kuce esot pasākusi viņu krāpt. (Tvær breytingar: (1) Ábendingarfornafn *tā* ‘pessi’ í stað greinis, (2) framsagnarháttur (lat. *modus relativus*) þar sem höfundur notar þt.; setningafræðilegar breytingar)
e. Hann í fluginu. > Viņš lidinājies apkārt. (þýðing milli orðflokka, endurtekningarsögn (e. *iterative verb*) fyrir no.; merkingartilfærsla)
f. Kom heim frá Oslo einn daginn > Vienudien pārradies no Oslo (þýðing milli orðflokka ao. fyrir nafnliðinn; orðaröðinni breytt; merkingartilfærsla og setningafræðileg breyting af stílfræðilegum ástæðum)
g. þeir vissu ekki hvort var ömurlegra að > viņiem nebija īsti skaidrs, vai nožēlojamāks ir apstāklis, ka (viðbót í lettnesku *hvort var ömurlegri sú staðreynad að*, þt. í aukasetningunni á íslensku breytt í nt. á lettnesku; breyting af stílfræðilegum ástæðum og setningafræðileg breyting)
h. var þá með gömlum skólabróður sínum... > viņa esot bijusi kopā ar kādu no saviem bijušajiem klasesbiedriem... (tvíræðni (sínum=hennar eða hans?); fjarlægð í því að er valinn einn valkostur, í þessu tilfelli ‘hennar’); merkingarfræðileg breyting)

Þetta dæmi sýnir að breytingarnar eru fjölmargar sem þarf að gera þegar bókmenntatexti er þýddur úr íslensku yfir á lettnesku. Á þennan hátt mætti greina sérhverja setningu en það er ekki hægt – sem betur fer – að gera þetta innan ramma þessarar ritgerðar.

Hver eru vandamálin sem neyða þýðandann til að gera þær breytingar sem eru skráðar í (12) og (14)? Ég ætla að skýra nokkur dæmi um menningarbundin, málfræðileg og orðfræðileg vandamál. Ég geri mér fullkomlega grein fyrir því að þessi aðskilnaður er að hluta til óviðeigandi og tilgerðarlegur vegna þess að menning er tengd málínu og öfugt. Engu að síður skipulagði ég þau í þremur flokkum svo að ég gäti greint þau með skýrari hætti.

3.3 Menningarbundin vandamál

Hér koma atriði sem eru tengd menningarmuninum á milli Íslands og Lettlands og fyrirbærunum sem eru ekki til eða eru þekkt með öðru nafni í landi marktungumálsins.

3.3.1 Pragmatískt atriði

Hér má nefna t.d. alveg ómerkilega eða hversdagslega hluti eins og peninga:

- (15) a. Tíu þúsund! sagði hún. (2001:19)
 b. Desmit tükstošus! - viňa teica.

Útskýring í neðanmálsgrein (sjá bls. 37 í þýðingunni minni) – „*Pēc kursa, kas bija spēkā grāmatas rakstīšanas laikā, šī summa atbilda apmēram septiņdesmit latiem.*“ – segir hvað þetta var mikið í gjaldmiðli Lettlands um árið 2000 þegar skáldsagan kom út.

3.3.2 Pérun

„Þar er nefnd *pérun* þegeir menn nota persónuornafnið *pér* í stað *pú*, *pið* í formlegu tali“ (Höskuldur Þráinsson, 2006:175). Pérun var til í íslensku en hefur horfið næstum því sporlaust úr daglegu máli. Í *Íslenskri orðabók* (2002:1808) er sögnin *péra* skilgreind á eftirfarandi hátt:

- (16) *péra*: nota *pér* (og samsvarandi eignarfornafn) ásamt fleirtölu hlutaðeigandi sagnar við einn viðmælanda í stað *pú* vegna þess að menn þekkjast lítið, í viðurkenningarskyni, eða til viðurkenningar á mismun í aldri, samfélagsstöðu o.s.frv. (hvarf að mestu úr notkun í talmáli á síðari hluta 20. aldar).

Í lettnesku er *pér* (letn. *jūs*) notað sem kurteisisform og ákvað ég að nota það í lettnesku þýðingunni af því að það væri ekki hugsanlegt að löggregluþjónar myndu þúa þeim óþekkta einstaklinga. Það væri bæði ósæmilegt og gróft.

- (17) a. - Hvenær sástu hann síðast? spurði Sigurður Óli. (2001:28)
 b. - Kad jūs viňu pēdējo reizi manījāt? - Sigurðs Ole pajautāja.

3.3.3 Örnefni, eiginnöfn og staðaheiti

Hér getur þýðandi lent í erfiðleikum. Meðhöndlun þeirra er frekar vandráðin. Í fyrsta lagi eru eiginnöfn afrituð í lettnesku samkvæmt reglunum sem gilda í Lettlandi. Örnefni eru einnig afrituð, nema í bókmenntum þar sem þau eru þýdd eins og gert var í þýðingu á skáldsögu Hallgríms Helgasonar *101 Reykjavík* og í bókmenntum fyrri alda, t.d. í *Hrafnkels sögu Freysgoða* (2012) og í *Eddu*, t.d. í *Gylfaginningu* (1997). Nöfn borga eru hins vegar ekki þýdd, aðeins nöfn gatna og hverfa. Á þann hátt verður *Erlendur* á lettnesku *Erlends* með lettnesku endinguna *-s* þannig að íslenska endingin *-ur* er tekin burtu. Sbr. töflu 1 í 1.3. um fallbeygingar. Fleiri dæmi ásamt útskýringum:

íslenska	lettneska	tegund, útskýringar
Sigurður Óli (2001:9), Sindri Snær (2001:15) Erlendur (2001:9)	Sigurds Ole, Sindre Snaijs Erlends	eiginnöfn, eiginl. [ouli] en íslenskt ó>lettnesk o, hefðbundið; endingin -i er beygingarending (sjá Eiríkur Rögnvaldsson, 1990:77) > -e LV (siðvenjubundið, sbr. <i>Gylfi – Gilve</i>); -r er ekki rótarbundið (ef. <i>Snæs</i>), þá – ijs með j innskoti á lettnesku, hefðbundið (sbr. <i>Freyr - Freijs</i>), -r er beygingarending (sjá Eiríkur Rögnvaldsson, 1990:76), -ur er beygingarending (sjá Eiríkur Rögnvaldsson, 1990:76) > -s LV
Holberg (2001:10)	Holbergs	eiginnafn #C > -#C(i)s LV (endingin karlmannanafna)
Elínborg (2001:12) Eva Lind (2001:15) Fjóla (2001:25) Birna (2001:25) Auður (2001:39)	Elínborga Eva Linda Fjola (eiginl. [fjoula] en íslenskt ó>lettnesk o) Birna (eiginl. [birna], innskotið sýnist ekki í stafsetningu) Oidira	#C > -#Ce eða -#Ca LV (ending kvennanafna) eiginnafn, -a og -ur eru beygingarendingar (sjá Eiríkur Rögnvaldsson, 1990:83) > -a/-e LV (endingar kvennanafna)
Norðurmýri (2001:9) Stigahlíð (2001:24) Garðastræti (2001:32)	Ziemelpurvs Kāpņu iela Dārza iela	nöfn gatna og hverfa eru þýdd; mér finnst að það sé betra en að skýra þau út neðanmáls ⁷
Reykjavík (2001:7) Garðabær (2001:18)	Reikjavíka Gardabaira	borgarheiti eru ekki þýdd heldur aðlöguð markmálínu, hljóðið ð er umritað með d á lettnesku (ð=d)
Garðaholt (2001:31)	Gardaholta	sérfnafn veitingastofunnar í Garðabæ, ekki þýtt, ð umritað með d
á Austfjörðum, Austfirðir (2001:16) á Mosfellsheiði (2001:23) Gullfoss (2001:39)	no Austrumfjordiem Sūnkalna tīrelī Zelta ūdenskritums	landfræðileg einkenni eru þýdd að hluta til, ð umritað með d
Geysir (2001:39)	Geizers	landfræðileg einkenni, þekkt í Lettlandi, þá óþýtt
á Sauðárkróki (2001:35)	Soidaurkrokā	staðarheiti, ekki þýtt, ð umritað með d

⁷ Þó eru margar neðanmálgreinar óviðeigandi í glæpasögum nema þær séu þau í frumtextanum.

hjá Íslandsflutningum (2001:35)	„Islandes transportā“	fyrirtæki, þýtt. Venjulega er það ekki gert en samt gerði ég það hér til þess að auðvelda skilninginn. Þýtt líka á ensku og þýsku: <i>Iceland Transport</i> (2004:30), <i>Islandsspedition</i> (2006:38) en útskýrt á frönsku: <i>Islandsflutningar, la compagnie des transports d'Islande</i> (2005a).
minnti Erlend á Rafmagnsveituna (2001:37)	atgādināja Erlendam Valsts elektroenerģijas uzņēmumu	fyrirtæki, útskýrt

Tafla 2: Notkun eignnafna, sérnavna og staðanafna í lettnesku þýðingunni á *Mýrinni*.

Ég fann mörg slík menningarbundin hugtök hjá Hallgrími Helgasyni þegar ég þýddi *101 Reykjavík*. Ég ætla að nefna aðeins eitt dæmi:⁸

orð / orðasamband	þýðing á lettnesku	þýðing á ensku
<u>sólheimalegur</u> lo. (Hallgrímur Helgason 1996:204)	útskýrt: <i>garīgi atpalicis</i> ‘andlega þroskaheftur’ (Dimiňš 2007:203) <i>sarkandaugavīgs</i> væri nærri (Sarkandaugava – hverfi í Rígu þar sem lettneskir <i>Sólheimar</i> eru en það væri afar staðbundið fyrir íslenska skáldsögu.)	umorðun: ‘all gumped up’ (Brian FitzGibbon 2002:198) <i>gumped</i> ‘socially rejected, cast away due to lack of coolness’ ⁹

Tafla 3: Mennigarbundin hugtök í *101 Reykjavík* eftir Hallgrím Helgason.

3.3.4 Stíll

Eins og sagt var í fyrsta kafla (1.1 og 1.2) fannst mér stíll Arnaldar framandi og ekki sérlega fágaður. Til dæmis gætir þar of margra endurtekninga (sömu persónufornöfnin, sögnin að *segja*, sömu samtengingar, t.d. *og*) með stuttu millibili í sömu setningunni og þýðandi verður því að nota samheiti til þess að texti hans verði læsilegur og þolanlegur í markmenningunni. Mér fannst hugsanasamhengið í *Mýrinni* vera líka stundum svoltið lauslegt. Skáldsagan er alls ekki „snilldarvel skrifuð“ að ég held. Í bók Indriða Gíslasonar o.fl. (1988:55) lesum við m.a. að gott mál sé skýrt, hnitmiðað, vandað, lipurt og stirt en hins vegar að vont mál sé óskýrt, ónákvæmt og kauðalegt, með erlendum máláhrifum, óvandað eða ofvandað. Ég fann að mörg atriði sem einkenna vont mál voru til hjá Arnaldi. Ég ætla að láta dæmin tala:

- (18) (...) en Erlendur hugsaði með sér að morðið hefði verið framið um miðjan dag. Á háannatíma eins og það var kallað. Hver hefur tíma til þess nútildags? hugsaði hann með sér. (2001:16)

⁸ Sjá nánari greinargerð í grein minni (Dimiňš 2009:13–22).

⁹ *Urban Dictionary*, <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Gumped> (Sótt 13. maí 2012.)

(19) Stundum var hún á barmi örvaentingar, óð um íbúðina gersamlega hugstola og hamaðist í honum og álasaði fyrir að hafa yfirgefið hana og Sindra Snæ svo ung. (2001:17)

Dažkārt viņa atradās bezdibeņa malā, skraidīja pa dzīvokli pilnīgā apjukumā, Ø plosiņās kā negudra un vainoja tēvu par to, ka tas pametis viņu un Sindri Snaiju tik agrā bērnībā.

- (20) - Garðarholt, sagđi eiginmaðurinn. (...)
- Dísu Rósu, sagđi Erlendur.
(...) og lét sig hverfa úr brúðkaupinu, sagđi maðurinn. (...)
- Hún hefur greinilega skipt um skoðun, - sagđi konan.
- En hvers vagna? sagđi Erlendur. (...)
- Í Garðarstræti, sagđi maðurinn. (...)
- Voru alvörfötin í giftingarbilnum? sagđi hann loks (...)
- Hún fór úr brúðarkjólnum og í fötin sín sem hún virðist hafa geymt í bílum, sagđi konan. (...)
- Ekki hugmynd, sagđi móðirin.
- Enga, sagđi faðirinn. (2001:31–32)
- Gardaholta, - laulātais draugs teica. (sagđi)
- Dísu Rosu, - Erlends pārjautāja. (spurði aftur)
(...) un viņa ar to aizlaidās no kāzām, - vīrietas teica. (sagđi)
- Bet kāpēc, - Erlends iejautājās. (spurði stutt)
- Jā, Dārza ielā, - vīrietas atbildēja. (svaraði)
- Vai viņas parastās drēbes atradās kāzu mašīnā? - viņš beidzot pajautāja (spurði)
- Viņa novilka līgavas kleitu un pārgērbās savās drēbēs, kuras viņa, šķiet, bija noglabājusi mašīnā, - sieviete paskaidroja. (útskyrði)
- Ne jausmas, - mātē teica. (sagđi)
- Nekādas, - tēvs atbalsoja. (bergmālaði)

(21) Hann kom heim betta sīðdegi eftir að hafa náð í drengina sína two í skólann og fannst óvenjulegt að sjá kjallaradymnar opnar upp á gātt. Hann sá inn í íbūð nágranns og kallaði á hann óviss um hvort hann væri heima. Hann fékk ekkert svar. (2001:9–10)

Viņš pēcpusdienā pārradies mājās ar abiem puikām, kurus izņēmis no skolas, un viņam licies dīvaini, ka pagrabdzīvokļa durvis ir līdz galam vaļā. Viņš ieskatījies kaimiņa dzīvoklī un pasaucis, jo Ø nav bijis drošs, vai kaimiņš mājās. Ø Neviens nav atsaucies.

Í (18) eru of margar endurtekningar í sömu setningu og órökrétt spurning „Hver hefur tíma til þess nútildags?“ (ekki skýrt hvað höfundur á við: þessari spurningu er sleppt í bæði ensku og frönsku þýðingunni). Einnig virðist háannatími – a.m.k. í mínum skilningi – ekki vera um hádegi heldur ná yfir morgunstundirnar og tímann eftir vinnuna (kl. 16–18). Aukalega má vitna í bókina *Mál og samfélag. Um málnotkun og málstefnu*: „Eflaust er mönnum misvel gefið að hita saman mál og hugsun“ (Indriði Gíslason 1988:59). Hvað varðar (19): í lettnesku er ekki eðlilegt að nota *og* meira en tvisvar í sömu setningu og einu *og* þarf því að sleppa (táknað með Ø). Stílrænn „glæsileiki“ í íslenska frumtextanum í (20) þarfnað ekki skýringa. Í (21) eru persónufornöfn ofnotuð samkvæmt lettneskum reglum en það var lagað með því að sleppa sumum (táknað með Ø) og með því að umorða.

3.4. Málfræðileg vandamál

Hér er fjallað að mestu leyti um setningarfræðileg vandamál en að nokkru leyti um beygingarfræði (alúðarviðskeyti) og málvenjur (greinarmerkjasetningu og stafsetningu).

3.4.1 Orðaröð

Eins og sagt var í 3.1 er íslensk og lettnesk orðaröð stundum ólík. Í lettnesku er t.d. ekki til regla sem myndi krefjast þess að sögnin fari á undan frumlaginu. Orðaröðin í lettnesku er þannig miklu frjálsari. Þetta má sjá hér á eftir:

- (22) a. Réttarlæknir átti eftir að komast að nokkuð nákvæmri dánarstund (...) (2001:16)
 b. Pēc tam tiesu medicīnas ekspertam bija jānosaka precīzais nāves iestāšanās brīdis (...)
- (23) a. Orðin voru skrifuð með blýanti á blað sem lagt var ofan á líkið. (2001:9)
 b. Ar zīmuli rakstīti vārdi uz papīra lapas, kas nolikta uz līķa. (orðrétt: með blýanti skrifuð orðin á blað sem lagt var ofan á líkið, hér er sleppt við sögnina)
- (24) a. Bíll móður minnar.
 b. Min mors bil.
 c. Manas mammas mašīna.
- (25) a. Jón segir að ég hafi ekki lesið bókina.
 b. Jens siger at jeg ikke har læst bogen.
 c. Jānis saka, ka es neesot lasījis grāmatu.

Sagnorðin í (22) og (23) eru ekki í tiltekinni stöðu eins og í íslensku (F-S-A¹⁰). Sögninni *būt* ‘að vera’ er stundum sleppt. Í (24) og (25) (dæmi a. og b. eru úr bókinni Höskulds Práinssonar (2006:331)) er röðinni í íslensku alveg snuvið við í dönsku og lettnesku. Í íslensku samþeygist eignarfornafnið nafnorðinu sem það vísar til í kyni, tölu og falli og það stendur á eftir nafnorðinu. Í lettnesku og dönsku kemur það á undan nafnorðinu.

3.4.2 Ólíkar setningargerðir

Mismunurinn á milli setningagerða í íslensku og í lettnesku er frekar áberandi. Til dæmis leppurinn *það* sem formlegt frumlag setningar er ekki til í lettnesku:

- (26) a. Það var eins og þau gætu ekki talað saman án þess að rifast og öskra hvort á annað (...) (2001:22)
 b. Bija tā, it kā viņi vispār nespētu sarunāties, nestrīdoties un nekliedzot viens uz otru (...)

Í íslensku er hægt að byrja setningu með lýsingarhætti og sagnorði. Það væri óeðlilegt að byrja lettneska setningu á þann hátt:

- (27) a. Tilkynnt hafði verið um líkfundinn fyrir um fimmtán mínútum. (2001:9)
 b. Par atrasto līķi bija paziņots apmēram pirms stundas ceturkšņa.
 c. ‘*um líkfundinn hafði verið tilkynnt fyrir um fimmtán mínútum’ (orðrétt)

¹⁰ FSA (F=frumlag, S=sögn, A=andlag) er röðin í málum eins og íslensku, dönsku, ensku, frönsku og víetnömsku. (Höskuldur Práinsson 2006:332) Í meginatriðum tilheyrir lettneska líka þessum hópi en reglur varðandi stöðu sagnorða eru nokkuð frjálsari.

- (28) a. Hún var í snyrtilegri fölgrænni dragt en hann í svörtum jakkafötum og sagðist hafa vaxandi áhyggjur af dóttur sinni. (2001:30)
 b. Namamáte bija eleganti blāvi zaļā kostimā, namatēvs melnā uzvalkā.
Vinš teica, ka aizvien vairāk uztraucoties par savu meitu.

Betra virðist að notast hér við tvær setningar í lettnesku og nota ekki þolfall með nafnhætti, sem er miklu minna notað í lettnesku og er til í annarri setningargerð, þ.e. þolfall með óbeygjanlegum lýsingarhætti -am/-ām: *es redzu tevi lasām*, „ég sé þig að lesa“.

3.4.3 Horf- og tíðanotkun

Samkvæmt Höskuldi Þráinssyni (2006:157) eru formlegar tíðir í íslensku tvær, nútíð og þátíð. Í lettnesku eru þrjár tíðir, nútíð þátíð og framtíð (ókomin tíð). Framtíð er sýnd með viðskeyti -s/-š-. Í íslensku er nútíð oft notuð til þess að vísa til framtíðar:

- (29) Ég hætti á morgun. (2001:21)
 Atmetiſu rít.

Tíðanotkun í lettnesku og íslensku er stundum ólík:

- (30) Hann vissi ekki nákvæmlega hvað það var sem hann borðaði. (2001:16)
 Vinš ísti nezinája, kas tas ir, ko vinš ed.

Varðandi tíðaval í aukasetningum er þátíð notuð í íslensku í aukasetningum þegar sögnin í aðalsetningunni er í þátíð, sem og í ensku, frönsku, ítölsku o.fl., en nútíð í lettnesku; reglan um *consecutio temporum* (e. *sequence of tenses*) er ekki til í lettnesku.

Notkun horfa hefur ákveðinn svip í íslensku og lettnesku og setur þýðandann ekki í vanda þótt myndunin sé frekar ólík:

	<i>Myndun í íslensku, dæmi</i>	<i>Myndun í lettnesku, dæmi</i>
Lokið horf I	hafa+ lh.pt. hvk. et. <u>ég hef lesið bókina</u>	<i>būt</i> í persónuhætti+ lh.pt. sem samþeygist frumleginu <i>es esmu lasījis grāmatu</i>
Lokið horf II	vera búinn að + nh. <u>Ég er búinn að lesa bókina.</u> <u>Ertu búinn að lesa bókina?</u>	ao. ‘ <i>tikko</i> ’, ‘ <i>nupat</i> ’ + pt. <i>Es nupat izlasīju grāmatu.</i> so. ‘ <i>pabeigt</i> ’ í pt. + nh. <i>Vai tu jau pabeidzi lasīt grāmatu?</i>
Dvalarhorf	vera að +nh. <u>Ég er að lesa bókina.</u>	ao. ‘ <i>pašlaik</i> ’, ‘ <i>tagad</i> ’ + nt. <i>Es pašlaik lasu grāmatu.</i>
Byrjunarhorf	fera/taka að + nh. <u>Ég fer að lesa bókina.</u>	<i>sākt</i> í persónuhætti + nh. <i>Es sāku lasīt grāmatu.</i>

Tafla 3: Horf í íslensku og lettnesku.

3.4.4 Greinir

Samkvæmt Höskului Þráinssyni (2006:64) getur íslenskt nafnorð tekið með sér greini sem táknað að nafnorð sé ákveðið. Ákveðinn greinir, sem er notaður í íslensku, er ekki til í lettnesku. Í lettnesku er náttúrulega hægt að sýna ákveðni (e. *definiteness*), t.d. eru þar notuð sérstæð ábendingarfornöfn eða oft er bætt við viðskeytunum *-ais* fyrir lýsingarorð í karlkyni og *-ā* fyrir lýsingarorð í kvenkyni sem kemur með nafnorði í setningunni. Ég ætla að sýna eftirfarandi dæmi:

- (31) a. Langar pabba gamla!! (2001:16)
 b. Vecais tētuks nogribējies!!

Pannig þýðir *vecais* þýðir „hinn gamli“. Í þessu dæmi er sýnt lýsingarorð (ásamt nafnorði) *vecais tētuks* og lýsingarorðið er ákveðið þegar viðskeytinu *-ais* er bætt við.

3.4.5 Smækkunarorð

Smækkunarorð (e. *diminutives*) eru oft notuð í lettnesku. Þau myndast með alúðarviðskeyti *-iñ-* eða *-it-* og persónuendingum. Svo er hægt að þýða nafnliði með nafnorði á undan eignarfornafni sem er notað í huglægri, geðþekkri merkingu:

- (32) - Lamdi þig í hausinn, Fjóla míñ. Það er aldrei gott. (2001:26)
 - Viñš tev iesita pa galvu, Fjolin. Tas nu nekam neder.

3.4.6 Greinarmerkjasetning og stafsetning

Stafsetning í lettnesku og íslensku er mjög ólík. Í lettnesku eru kommur notaðar eins og í þýsku, t.d. eru allar aukasetningar afmarkaðar með kommu. Þó get ég ekki útskýrt mismuniinn að fullu. Sjá t.d. kommunotkunina í dæmum í lettnesku og íslensku.

Það eru einnig til mismunandi reglur í lettnesku og íslensku um greinarmerki og stóra stafi:

- (33) - Kannski þetta sé guð, sagði Sigurður Óli. (2001:13)
 - Vai tik nebūs pats Dievs atstājis, - teica Sigurðs Ole.

Orðið *guð* er alltaf ritað með stórum staf í lettnesku og verður þýðandi að nota reglur markmálsins.

3.5. *Orðaforðaleg vandamál*

Þessi tegund af vandamálum er frekar tíð. Fyrsta vandamálið er kannski sú staðreynd að engin íslensk-lettnesk eða lettnesk-íslensk orðabók er til. Þá eru fjölmörg tilfelli þegar eru orðaforðaleg „göt“ (lat. *lacunæ*) á milli tungumálanna, þ.e. er ekki hægt að finna samsvarandi orð í hinu málinu. Þá er notuð frjáls þýðing eða aðlögun sem vísað var til í 2.3 (5) c. Hana skilgreina Jean-Paul Vinay og Jean Darbelnet (Vinay 2004:90–91) á eftirfarandi hátt:

- (34) *Procedure 7 - Adaptation*

With this seventh method we reach the extreme limit of translation: it is used in those cases where the type of situation being referred to by the SL message is unknown in the TL culture. In such cases translators have to create a new situation

that can be considered as being equivalent. Adaptation can, therefore, be described as a special kind of equivalence, a situational equivalence.

Pessi aðferð er notuð þegar hugtakið eða ástand í frummáli á sér enga beina samsvörun í þýðingarmáli, þannig að svokallað gildisorð – samsvarandi orð eða orðatiltæki – vantar í markmenningu eða markmálinu. Chomsky myndi útskýra þetta með því að vísa í mismundandi hugtakamyndun á milli tungumálanna (e. *conceptualization of language*).¹¹

3.5.1 Skortur á gildisorði

- (35) a. trúði ekki öðru (2001:11 og 33)
 b. citādi nemaz nevarot būt
 c. ‘ekki er hægt að það sé öðruvísi’ (orðrétt á lettnesku = umorðun)
- (36) a. Nordmende sjónvarpsræfill (2001:16)
 b. sagrabējis Nordmende televizors (þýtt með lo. ‘illa farinn’ + no. ‘sjónvarp’ = útskýring)
- (37) a. á háannatíma (2001:16)
 b. visaiznemtákajā dienas laikā
 c. ‘í uppteknasta tímanum’ (=umorðun)
- (37) a. Og orðljótur. (2001:25)
 b. Un palaida muti. (þýtt með orðatiltæki = umorðun)
- (38) a. Hún er svo snobbað kvíkindi. (2001:18)
 b. Viða ir tikk snobiska kaza. Orðr. ‘geit’notkun er *niðrandi* af því að *kvíkindi* merkir m.a. ‘slæmur maður, rætin persóna og er þá skammaryrði’ (*Íslensk orðabók* 2002:839)

3.5.2 Orðatiltæki og föst orðasambönd

Sérstakt mál eru orðatiltæki og föst orðasambönd. Það eru þrír möguleikar. Í fyrsta lagi er samsvarandi lettneskt orðatiltæki til og það er jafngilt.

- (39) a. hún væri heil á húfi (2001:30)
 b. viða esot sveika un vesela

Í *Íslenskri orðabók* finnum við *heill á húfi* (*hófti*): „með heilu og höldnu, án áfalla, slysalaust“ (2002:557). Þýtt á lettnesku „slysalaust“.

- (40) a. eins og jörðin hefði gleypthana (2001:31)
 b. viða bija kā zemei cauri izkritusi

Hér (40) er frekar nákvæmt jafngildi til.

- (41) a. skítur á priki (2001:20)
 b. süds uz kocina

Í (41) er jafnvel samsvarandi orðatiltæki í báðum málunum.

¹¹ Sjá nánar: Smith, Neil. 1999. Chomsky: Ideas and ideals. Cambridge University Press, Cambridge, Chapter 1 „The Mirror of the Mind”.

Í öðru lagi er samsvarandi lettneskt orðatiltæki til en í samhenginu er það ekki viðeigandi

- (42) a. - Það kom í ljós að hún tók giftningarþlinn...
b. - Izrādījās, ka viða ir pañēmusi kāzu mašīnu...

Orðatiltækið *koma í ljós* er til í lettnesku „nākt gaismā“ (í *Lettneskri orðabók tezaurs.lv* segir: „*Nākt gaismā (retāk dienas gaismā, arī dienasgaismā)* - *klūt zināmam (parasti par ko slēptu)*“¹² verða þekktur (venjulega um eitthvað leynt, dulið) þannig að lettneska orðatiltækið passar ekki inn í samhengið.

- (43) a. Á borðinu úði og grúði af skjölum, reikningum, umslögum, blöðum.
b. Uz galda bija pamaīgs papīru, rēkinu, aplokšņu un avīžu jūklis.
c. ‘það var mikil ringuleið af’ (orðrétt)

Orðatiltækið *það úir og grúir af e-u* er til í lettnesku „čumēt un mudžēt“ (í *Lettneskri orðabók tezaurs.lv* segir: *Būt daudziem vienkopus, atrasties kustībā (par sīkiem dzīvniekiem)*¹³ „hreyfa sig, um eitthvað sem er lifandi“, þannig að það er ekki hægt að nota orðatiltækið um skjöl, reikninga, umslög eða blöð.

Í þriðja og síðasta lagi er samsvarandi orðatiltæki ekki til í lettnesku.

- (44) a. Aldurinn hafði farið um þau mjúkum höndum. (2001:31)
b. Vecums viņiem nebija īpaši klāt ticis. (umorðun)
c. ‘aldurinn hafði ekki mikið náð í hana’ (orðrétt)

Ef samsvarandi orðatiltæki er ekki til þá þarf að umorða það.

- (45) a. Hún herti upp hugann og byrjaði að segja honum sólarsöguna. (2001:31)
b. Viņa saņēma dūšu un sāka stāstīt visu no sākuma līdz galam.
c. ‘Hún herti upp hugann og byrjaði að segja honum alt frá upphafi til enda.’ (orðrétt)

Íslenskri orðabók (2002:1421) merkir orðið *sólarsaga* óföögur, þvættingskennd saga; *var honum borin sólarsagan af Pormóði; segja alla sólarsöguna*, greina frá atburðarásinni frá upphafi til enda.

- (46) a. Hann átti von á Sigurði Óla á hverri stundu. (2001:9)
b. Sigurdam Olem bija jāierodas kuru katru brīdi.
c. (...) ‘frá mínu til mínu’ (orðrétt)
- (47) a. Klappað og klárt. (2001:12)
b. Tiktāl viss skaidrs.
c. ‘allt er klárt hingað til’ (orðrétt)

3.5.3 Samsett orð

Annað dæmi um þýðingarvanda birtist í samsettum orðum. Samsett orð eru ekki eins algeng í lettnesku og í íslensku. Stundum þarf að nota heila setningu á lettnesku fyrir eitt samsett orð á íslensku. *Skilnaðarbarn* (2001:18) er „bērns, kam vecāki ir šķīrušies“ og *háannatími* (2001:16) er „visaizņemtākais dienas laiks“.

¹² Lettnesk orðabók www.tezaurs.lv (Sótt 13. maí 2012.)

¹³ Lettnesk orðabók www.tezaurs.lv (Sótt 13. maí 2012.)

3.5.4 Fagorð

Það voru frekar mörg fagorð sem þurfti að þýða en hér koma nokkur dæmi um þau. Þýðing þeirra olli ekki vandræðum:

- (48) rannsóknarlöggregla (2001:9) – *kriminālpolicija*
dánarvottorð (2001:9) – *miršanas apliecība*
tæknimenn (2001:9 og 10) – *tehnīki, kriminālistikas eksperti*
fingraför (2001:10) – *pirkstu nos piedumi*
réttarlæknir (2001:16 og 36) – *tiesu medicīnas eksperts, patanatoms*
tæknideild (2001:36) – *ekspertīžu nodalā*
bráðabirgðaskýrsla(n) (2001:36) – *pagaīdu ziņojums*
sönnunargagn (2001:37) – *lietiskais pierādījums*
o.fl.

3.5.5 Slangur / slettur

Slangur eða slangyrði eru orð „sem eru nutuð af ákveðnum hópum, t.d. unglingsum, starfshópum eða öðrum félagslegum“ (Höskuldur Práinsson 2006:257), þ.e. slangur er félagsleg og tímabundin mállýska. Slettur geta verið hluti af slangri, samkvæmt Höskuldi. Í *Íslenskri orðabók* er orðið *slangur* skilgreint á eftirfarandi hátt:

- (49) *slangur*: óformlegt orðfæri sem víkur frá viðurkenndu málsmiði (oft notað í einstökum jaðarhópum og meðal unglings) með sérkennilegri orðmyndun, umritunum, ordaleikjum og myndauðgi, oft kímilegt og kröftugt, á Íslandi með talsverðri blöndun við aðrar tungur. (2002:1376)

Mikið er af slangri í frumtextanum, mest eru það enskuslettur sem eru oftast skrifðar með íslenskum rithætti. Enskukunnáttu lettneskumælandi fólks er ekki eins góð og almenn og á Íslandi en þó eru enskuslettur notaðar og þekktar meðal ungs fólks. Í nokkrum tilfellum hef ég notað samsvarandi lettneskar slettur, t.d.

- (50) a. - Hvernig hangir hann? sagði hún (...) (2001:17)
b. - Nu, vai viss bumbās? - viņa izsaucās (...)
c. ‘er allt í lagi?’ (umorðun)

Stundum notar Arnaldur ensku eða dönsku eða er með nýyrði sem eru búin til og sniðin eftir erlendum orðum (tökuþýðingar) og það er ekki alltaf hægt að varðveita slík orð í lettnesku:

- (51) a. Eva Lind hafði ákveðið að „droppa inn“. (2001:17)
b. „Uz brīdi iegāzties“ bija izdomājusi Eva Linda. (þýðing)
- (52) a. Æi, fokkaðu þér. (2001:19)
b. Ej taču tu dirst.
c. ‘farðu að skíta’ (orðrétt, jafngildisorðatiltæki)

Sambandið *fokka sér* er þýtt einnig á þýsku (*Ach, wuchs dir doch einen ab.* (2006:19)) en ekki á frönsku þar sem þýðandinn notar ensku (*Merde, fuck you!* (2005a:32)).

Aðeins fleiri dæmi:

- (53) a. Næs, sagði Eva Lind. (2001:18)
b. - Forši gan, - Eva Linda teica. (þýtt)
- (54) a. Djísis, stundi Eva Lind. (2001:19)
b. Jēzin, - Eva Linda novaidējās. (þýtt með samsvarandi lettnesku orðatiltækið)
- (55) a. Það á ekkert að vera neitt of náið, finnst mér. Upp á prívasið. (2001:29)
b. Nav labi pārāk pietuvoties, es domāju. Jābūt arī kaut kādam privātumam. (þýtt)
- (56) a. En svo kom það fyrir að hún átti ekki „goddamsent“ (...) (2001:17)
b. Tomēr reizēm gadījās, ka viņai nebija, kā viņa mēdza teikt, ne, „goddamcent“ pie dvēseles (...) (óþýtt, útskýrt, réttritun breytt eins og í ensku)
- (57) a. Leitin beinist að græna hermannajakkanum. Strákur sem hefur ætlað að hafa fé af Holberg en panikerað. (2001:36)
b. Meklējumi šobrīd tiek vērstī zaļas karavīra jakas virzienā. Uz zēnu, kas gribēja dabūt no Holberga piķi un kam uzdeva nervi.

Í (57) er notuð eins konar dönsk gerð af enska sagnorðinu *panic*. Í *Ensk-íslenskri orðabók* í vefbókasafninu finnum við panic og samsvarandi íslenska þýðingu: ‘vera gripinn hræðslu; missa stjórн á sér af hræðslu; hræða, skelfa.’¹⁴ Samsvarandi (með slangurkenndu orðatiltæki) er þýtt á lettnesku.

Meiri danska:

- (58) a. Altso, dæmigert íslenskt subbumorð. (2001:36)
b. Značit, tipiska, cūciska islandiešu slepkavība.

Í (58) er notað danskt orð *altså* með íslenskum rithætti (þýtt í *Dansk-íslenskri orðabók* með „sem sagt, sem sé“¹⁵ en þýtt á lettnesku með samsvarandi rússnesku slanguryrði (*značit*, á russnesku *значит* ‘sum sé, það er að segja’) því rússneska í Lettlandi hefur, að ég held, nokkurn veginn sömu stöðu og danska á Íslandi sem tungumál fyrrverandi landstjóra.

Og óþýtt dæmi (að mínu mati, alþekkt orð eða orðatiltæki):

- (59) a. Plís. (2001:17)
b. Plíz.
- (60) a. Bingó, sagði hún. (2001:21)
b. - Bingo, - viņa teica.

3.5.6 Upphrópanir

Upphrópanir eru næstum því aldrei eins í mismunandi tungumálum. Í *Íslenskri orðabók* er orðið skilgreint á eftirfarandi hátt:

- (61) *upphrópun*: sérstakur orðflokkur óbeygjanlegra orða sem ekki hafa eiginlega víðáttu en túlka álit, viðbrögð o.p.h., t.d. ó, *svei*, *uss*, *æ* (2002:1655)

¹⁴ *Ensk-íslensk orðabók* í vefbókasafninu www.snara.is (Sótt 2. maí 2012)

¹⁵ *Dönsk-íslensk orðabók* í vefbókasafninu www.snara.is (Sótt 2. maí 2012)

Verkefni þýðandans er hér að finna samsvarandi upphrópun í markmálinu. Nokkur dæmi úr þýðingunni:

- (62) a. höss, höss (2001:18) (sbr. e. *hush, hush*)
b. ne čiku, ne grabu (=eftirhermuorð)
- (63) a. Æi, drossíuna með blómunum og borðunum sem flutti þau frá kirkjunni (...) (2001:31)
b. Nu, to limuzínu ar puķēm un lentēm, kas atveda viņus no baznīcas (...) (jafngilðisorð)

Í *Íslenskri orðabók* er orðið *æi* skilgreint á eftirfarandi hátt: „lýsir óþægindum eða leiðindum: *æi! hafðu ekki svona hátt*; 2) lýsir löngun eða ósk eftir e-u: *æi, góði frændi, aumkastu nú yfir mig*“ (2002:1855). Á lettnesku orðið *ai* lýsir svipuðum hlutum en í samhenginu passar það ekki mjög vel, a.m.k. er það ekki notað á eftir spurningum. Þess vegna valdi ég hér áhersluviðskeytið *nu*. Annað dæmi:

- (64) a. Æi, sagði Erlendur og lokaði dyrunum. Ekki þetta fíflamál við mig. (2001:17)
b. Ai. - Erlends novaidējās un aizvēra durvis. - Aiztaupi man savu pašpuiku žargonu.

Hér passar *ai* („Savienojumā ar uzrunu pastiprina runā paustās jūtas.“¹⁶, þ.e. áhersluorð) vel og varð því fyrir valinu.

- (65) a. Langar þig? Ha! Langar pabba gamla!! (2001:20)
b. Gribi dabüt? Ko? Vecais tētuks nogribējies!!

Hér er *ha* þytt í frummerkingunni *hvað* (*ko* á lettnesku) en samt virðist lettneska þýðingin vera óheppileg því hún gefur ekki til kynna margræðni íslensku gerðarinnar, sbr. lýsinguna á *ha* í *Íslenskri orðabók* (2002:513):

- (66) UH 1) (beiðni um að viðmælandi endurtaki síðustu orð sín: (*það að hvá*) *hvað segirðu?, hvað?, ha?*; 2) lýsir undrun eða hneykslun: *ha? sagði hún þetta virkilega?*; 3) lýsir efasemdum eða fyrirvara (einkum þegar dreginn er seimurinn); 4) ósk um samþykki eða staðfestingu viðmælandans: *aetli henni lítist ekki líka á mig, ha?*

Ég hefði getað þytt þetta orð sem *na* sem er líkara ‘ha’ en samt er orðið *na* notað miklu sjaldnar og passar ekki hér. (Í *Lettneskri orðabók tezaurs.lv* lesum við eftirfarandi skilgreiningu: „lieto, lai pastiprinātu izteikumā jautājuma nozīmi.“¹⁷ (þ.e. áhersluorð), *na* er einnig formlegra (þ.e sem varðar formgerðar jafngildi.)

- (67) a. Sér er nú hver ræfillinn, huh? (2001:25)
b. Nabadziņš, kā tad.

Í *Íslenskri orðabók* (2002:656) lesum við að *hu, huh* „lýsir vantrú, fyrirlitningu: *sú held ég giftist, hu!*“ Ég þýddi það (orðrétt) „segir þú“. Orðið er þytt á mjög ólíkan hátt einnig á ensku, þýsku og frönsku:

- (68) a. That's some wretch for you, eh. (2004:19)

¹⁶ Lettnesk orðabók www.tezaurs.lv (Sótt 12. maí 2012)

¹⁷ Lettnesk orðabók www.tezaurs.lv (Sótt 12. maí 2012)

- b. **Von wegen** armer Teufel. (2006:26)
(sbr. *von wegen!* verwendet, um Widerspruch oder Ablehnung auszudrücken¹⁸)
- c. Tu parles d'un pauvre garçon, **hein !** (2005a:42)

Erfitt að sjá nákvæmlega hvað orðið merkir.

3.6. Samantekt

Í þessum kafla hefur verið gerð grein fyrir ýmsum vandamálum sem upp komu við þýðinguna. Í kafla 3.2 var sagt frá formgerðaflokkun vandamála. Ég komst að þeirri niðurstöðu að hægt væri að fjalla um menningarbundin, málfræðileg og orðfræðileg vandamál. Í kafla 3.3 ræddi ég um menningarbundin vandamál með hliðsjón af dæmum um t.d. pragmatísk atriði, þéringar, örnefni, eiginnöfn og staðarheiti. Í þeim kafla var einnig fjallað um stílfræðileg atriði. Í kafla 3.4. fjallaði ég um málfræðileg vandamál, t.d. orðaröð, setningargerðir, horf- og tíðanotkun, greini, smækkunarorð og greinarmerkjasetningu og stafsetningu og tók ýmis dæmi máli mínu til stuðnings. Í kafla 3.5 voru gefin örfá dæmi um vandamál er tengjast orðaforða hvors máls, eins og skort á gildisorðum, meðferð á orðatiltækjum og orðasamböndum. Þá var fjallað um samsett orð, fagorð, slangur og slettur og upphrópanir og mismunandi notkun þeirra í íslensku og í lettnesku.

¹⁸ e-Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache, 5.0, Langenscheidt, rafræn útgáfa.

4. KAFLI

NIÐURSTÖÐUR

Þýðing á glæpasögu verður að vera á lipru og eðlilegu máli án þess að láta frummálið óafvitandi hafa áhrif á textann. Margar reglur (t.d. um greinarmerki, stóra stafi o.fl.) eru mismunandi og í þýðingu má ekki afmynda þýðingarmálið. Sérstaklega mikilvægt er að nota réttar samstæður og föst orðasambond eins og þau eru notuð í markmálinu. Þýðandi þarf einnig að gæta þess að fara að venjum þýðingarmálsins (hér: lettnesku) um orðaröð.

Þýðandi verður að skilja kaldhæðni, orðaleiki og varðveita stíl frumtextans. Orðin eru nefnilega aðeins þýdd í ákveðnu samhengi sem mótar val þeirra.

Margt í skáldsögunni getur verið þýtt nokkuð beint en þó ekki orðrétt af því að í bókmenntaþýðingum skiptir eðlilegt tungumál, góð málnotkun og skiljanleiki í markmenn-ingunni mestu máli.

HEIMILDASKRÁ

- Arnaldur Indridason. 2005a. *La Cité des Jarres*. Éric Boury þýddi. Éditions Métailié, Paris.
- Arnaldur Indridason. 2006. *Nordermoor. Island Krimi*. Colleta Bürling þýddi. Bastei Lubbe, Mülheim.
- Arnaldur Indriðason. 2001. *Mýrin*. Vaka-Helgafell, Reykjavík.
- Arnaldur Indriðason. 2004. *Jar City. A Reykjavik Murder Mystery*. Bernard Scudder þýddi. Picador, New York.
- Arnaldur Indriðason. 2005. *Tainted Blood*. Bernard Scudder þýddi. Vintage, London.
- Ástráður Eysteinsson. 1996. *Tvímæli, þýðingar og bókmennir*. Háskólaútgáfan, Reykjavík.
- Bergmál. 2006. Sýnisbók íslenskra þjóðfræða. Guðrún Bjartmarsdóttir sá um útgáfuna. Mál og menning, Reykjavík.
- Dimiņš, Dens. 2009. „Bad words” and the Latvian Translation of Hallgrímur Helgason’s 101 Reykjavík. *Linguistica Lettica*, XX:13–22. LU Apgāds, Rīga.
- Eiríkur Rögnvaldsson. 1990. *Íslensk orðhlutafræði*. Kennslukver handa nemendum á háskólastigi. 4. útgáfa. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík.
- Halgríms Helgasons. 2007. *101 Reikjavīka*. Dens Dimiņš þýddi. Valters un Rapa, Rīga.
- Hallgrímur Helgason. 1996. *101 Reykjavík*. Mál og menning, Reykjavík.
- Hallgrímur Helgason. 2002. *101 Reykjavik*. Brian FitzGibbon þýddi. Faber and Faber, London.
- Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson. 1988. *Um þýðingar*. Iðunn, Reykjavík.
- Höskuldur Þráinsson. 2006. *Handbók um málfræði*. Námsgagnastofnun, Reykjavík.
- Indriði Gíslason, Baldur Jónsson, Guðmundur B. Kristmundsson, Höskuldur Þráinsson. 1988. *Mál og samfélag. Um málnotkun og málstefnu*. Iðunn, Reykjavík.
- Islandiešu sāga. *Hravnkela Freijgodes sāga ar komentāriem*. 2012. Inga Bērziņa þýddi. Nordisk, Rīga.
- Íslensk orðabók. 2002. Ritstjóri Mörður Árnason. Priðja útgáfa, aukin og endurbætt. Edda, Reykjavík.
- Jón G. Friðjónsson. 2006. *Þýðingar*. Háskóli Íslands, Íslenskuskor, Reykjavík.
- Nida, Eugene. 2004. Principles of Correspondence. Lawrence Venuti (ritstj.): *The Translation Studies Reader*, bls. 126–140. Routledge, London.
- Reiß, Katharina. 2004. Type, Kind and Individuality of Text. Decision Making in Translation. Lawrence Venuti (ritstj.): *The Translation Studies Reader*, bls. 160–171. Routledge, London.
- Smith, Neil. 1999. *Chomsky: Ideas and ideals*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Snorre Sturlas dëls, Gilves acumaldis. 1997. Uldis Bērziņš þýddi. Nordik, Rīga.
- Vermeer, Hans. 2004. Skopos and Commission in Translation Action. Lawrence Venuti (ritstj.): *The Translation Studies Reader*, bls. 221–232. Routledge, London.
- Vinay, Jean-Paul Vinay and Darbelnet, Jean. 2004. A Methodology for Translation. Lawrence Venuti (ritstj.): *The Translation Studies Reader*, bls. 84–93. Routledge, London.

Netmiðlar:

Bókmenntavefurinn: www.bokmenntir.is

Dönsk-íslensk orðabók í vefbókasafninu: www.snara.is

e-Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache, 5.0, Langenscheidt, rafræn útgáfa:

www.langenscheidt.de

Ensk-íslensk orðabók í vefbókasafninu: www.snara.is

Lettnesk orðabók (Skaidrojošā latviešu valodas vārdnīca): www.tezaurs.lv

Urban Dictionary, slangur á ensku: www.urbandictionary.com

JPV, vefur útgáfu Arnaldar: www.jpv.is

Arnaldur Indriðason

Mýrin

FYRSTU FIMM KAFLARNIR
Í LETTNESKRI ÞÝÐINGU
(Þýðing á bls. 5–40)

Šis romāns ir daiļliteratūra. Vārdi, personāži, vietas un notikumi ir rakstnieka izdomāti, un ja kaut kas atbilst realitātei, tad tā ir tīrākā sakritība.

Tas viss ir viens nolādēts ziemelū purvs.
*Erlends Sveinsons, kriminālpolicijas
darbinieks*

REIKJAVÍKA
2001

1

Ar zīmuli rakstīti vārdi uz papīra lapas, kas nolikta uz līķa. Trīs Erlendam nesaprotami vārdi. Pēc skata mirušajam varēja dot gadus septiņdesmit. Līķis gulēja uz labajiem sāniem, uz grīdas pie dīvāna mazā istabā. Tērpts baltā kreklā, gaišbrūnās velveta biksēs, kājās čības. Pašķidri, gandrīz pilnīgi sirmi mati, no lielās brūces galvā sakrāsojušies asīņaimi. Uz grīdas turpat līdzās līķim bija liels stikla pelnutrauks, ass un stūrains. Galds apgāzts kājām gaisā.

Dzīvoklis atradās betona divstāvenes pagrabā Ziemelpurvā. Māja stāvēja neliela dārza vidū, ko no trim pusēm ieskāva akmens sēta. Koki bija nometuši lapas, kas dārzā gulēja tik biezā slānī, ka pilnīgi nosedza skatienam zemi, un kumpie zari nu slējās pret tumšajām debesīm. Grantēts celiņš veda uz garāžu. Kriminālpolicijas darbinieki vēl tikai piebrauca pie sētas. Kā spoki viņi nesteidzīgi ieslīdēja vecajā mājā. Bija jāsagaida rajona ārsts, kurš izrakstīs miršanas apliecību. Par atrasto līķi bija paziņots apmēram pirms stundas ceturkšņa. Erlends bija viens no pirmajiem, kas ieradās nozieguma vietā. Viņa kolēģim Sigurdam Olem bija jāierodas kuru katru brīdi.

Pilsēta tinās krēslainā oktobra gaismā, visapkārt plīkšķēja rudenīgās lietus brāzmas. Kāds bija ieslēdzis galda lampu, kas pildīja telpu ar drūmu gaismu. Citādi nozieguma vietā nekas nebija aiztikts. Tehniķi bija uzlikuši statīvu ar jaudīgu fluorescējošu lampu, ar to varēs izgaismot dzīvokli kā nākas. Erlends piefiksēja grāmatplauktu, nodriskātu dīvānu, ēdamgaldu, vecu rakstāmgaldu stūrī, paklāju uz grīdas un uz tā - asinis. No istabas varēja tikt virtuvē, vēl vienas durvis veda uz priekštelpu un nelielu gaiteni, pa kuru varēja nonākt vēl divās telpās un vannasistabā.

Policijai piezvanīja kaimiņš no augstāva. Viņš pēcpusdienā pārradies mājās ar abiem puikām, kurus iznēmis no skolas, un viņam licies dīvaini, ka pagrabdzīvokļa durvis ir līdz galam valā. Viņš ieskatījies kaimiņa dzīvoklī un pasaucis, jo nav bijis drošs, vai kaimiņš mājās. Neviens nav atsaucies. Viņš vēl pavēries kaimiņa dzīvoklī un atkal saucis viņa vārdu, bet atbilde nav sekojusi. Viņi dzīvojot augstāvā jau vairākus gadus, bet veco vīru no pagrabstāva necik labi nepazīstot. Vecākais dēls, deviņgadīgs puika, nebijis tik piesardzīgs, un tēvs nepaspējis ne aci pamirkšināt, kad šis jau iegājis kaimiņa istabā. Pēc mirkļa zēns iznācis laukā un teicis - šķiet, bez īpašām emocijām -, ka dzīvoklī guļot kaut kāds mironis.

— Vai tikai tu neesi saskatījies filmas, ko? — tēvs teicis un piesardzīgi iegājis dzīvoklī, kur ieraudzījis kaimiņu guļam uz grīdas asins peļķē.

Erlends zināja, kā mirušo sauc. Viņa vārds bija pie zvana pogas. Tomēr, lai pilnībā izslēgtu iespēju kļūdīties, viņš uzvilka plānus gumijas cimdus un izmakšķerēja no priekšnamā pakārtās žaketes vīrieša kabatas portfeli - tajā atradās bankas karte ar fotogrāfiju. Vārds - Holbergs, vecums - sešdesmit deviņi gadi. Miris savās mājās. Droši vien nogalināts.

Erlends staigāja pa dzīvokli un pārdomāja pavism vienkāršus jautājumus. Tāds bija viņa darbs. Izmeklēt acīmredzamo. Par apslēpto lai rūpējas kriminālistikas eksperti. Ne uz logiem, ne durvīm nerēdzēja nekādas ielaušanās pazīmes. Tā ka pirmajā acu uzmetienā izskatījās, ka upuris pats ir ielaidis

uzbrucēju dzīvoklī. Ienākot no lietainā āra, kaimiņi bija piepēdojuši priekšnamu un istabas tepiķi, un arī uzbrucējs droši vien ir atstājis slapjas pēdas. Ja vien nav novilcis kurpes pie durvīm. Erlendam gan likās, ka viņš noteikti rīkojies pārāk lielā steigā, lai atļautos noaut apavus. Ekspertiem bija putekļsūcēji, lai varētu savākt visniecīgākās sīkdaļas un putekļus un no savāktās drazas iegūtu kādas norādes. Viņi meklēja pirkstu nos piedumus un netīrumus, kas nepiederēja šai mājai. Viņi meklēja ienācēju, kādu, kas bija nācis no ārpuses un atstājis aiz sevis iznīcību.

Erlends nespēja saskatīt neko, kas liecinātu par viesmīligu atrāvēšanu. Nebija vārīta kafija. Kafijas automāts virtuvē, šķiet, pēdējo stundu laikā nebija lietots. Nebija arī tējas dzeršanas pazīmju, no skapja nebija izņemta neviens krūze. Arī glāzes mierīgi stāvēja savā vietā. Mirušais bijis kārtības mīlotājs. Viss pie viņa spīdēja un laistījās. Varbūt viņš uzbrucēju nebija labi pazinis. Varbūt tas bez liekas vilcināšanās bija meties namatēvam virsū, tiklīdz bija atvērušās durvis. Nenovelkot kurpes.

Vai zeķēs kādu ir iespējams nogalināt?

Erlends aplaida acis visapkārt un iedomājās, ka nebūtu slikti sakārtot savas domas.

Katrā ziņā uzbrucējs bija steidzies. Viņam pat nebija atlīcis laika aizvērt durvis. Uzbrukums izskatījās pēc tāda, kas veikts pēkšņi un bez brīdinājuma. Dzīvoklī nekas neliecināja par kaušanos. Šķiet, vīrs bija kritis uz grīdas un pa ceļam aizķēris galdu, to apgāzot. Viss pārējais pirmajā acu uzmetienā izskatījās neskarts. Erlendam arī nešķita, ka no dzīvokļa kaut kas būtu nozagts. Visi skapji bija rūpīgi aizslēgti, tāpat arī atvilknes, pajaus dators un veca stereokārtā arī stāvēja savā vietā, vīrieša maks atradās jakā uz pakaramā priekšnamā, divtūkstoš kronu banknote un divas bankas kartes, debeta un kredīta.

It kā iebrucējs būtu pagrābis to, kas bija pa rokai, un iezvēlis ar to vīram pa galvu. Pelnutrauks bija no bieza, zaļgana stikla un svēra vismaz pusotru kilo, Erlends nodomāja. Slepakvības rīks tam, kurš to vēlējās. Diez vai uzbrucējs būs to nesis līdzi, lai pēc tam asiņainu atstātu uz istabas grīdas.

Bija acīmredzamas pazīmes - vīrietis atvēris durvis un ieaicinājis uzbrucēju iekšā vai vismaz kopā ar viņu ienācis istabā. Iespējams, viņš viesi pazinis, bet varbūt arī ne. Vīrietim uzbrukts ar pelnutrauku, dots smags zvēliens, un pēc tam uzbrucējs izsteidzies laukā, atstājot durvis valā. Tiklīāl viss skaidrs.

Izņemot vēsti.

Tā bija uzrakstīta uz A4 formāta līniju lapas, kas izskatījās izrauta no spirālbloka un bija viens no rādītājiem, kas liecināja par noziegumu ar iepriekšēju nodomu; no tās varēja secināt, ka vienīgais nācēja mērķis bijis vīrieti nogalināt. Tātad nav tā, ka viņam būtu pēkšņi uznākusi slaktēšanas luste, ienākot istabā. Viņš bija ieradies ciemos nolūkā pastrādāt slepkavību. Uzrakstījis vēsti. Trīs vārdus, no kuriem Erlends nekādi netika gudrs. Vai viņš šos vārdus uzrakstījis jau pirms ierašanās šai mājā? Vēl viens acīmredzams jautājums, uz kuru jārod atbilde. Erlends piegāja pie vīrieša rakstāmgalda istabas stūri. Uz galda bija pamatlīgas papīru, rēķinu, aplokšņu un avīžu jūklis. Pašā virspusē spirālbloks. Viņš meklēja pildspalvu, bet uz rakstāmgalda to nemānīja. Viņš paskatījās apkārt rakstāmgaldam un atrada to uz grīdas. Viņš neko neaiztika. Tikai skatījās un domāja.

— Vai nav viena tipiska islandiešu slepkavība? — ierunājās Sigurds Ole, kas, Erlendam nemanot, bija ienācis pagrabā un nostājies pie līķa.

— Kas? — Erlends aizdomājies pajautāja.

— Nevīžīga, bezjēdzīga un pastrādāta, nemēģinot to slēpt, jaukt pēdas vai nobēdzināt pierādījumus.

— Nudien, — Erlends teica. — Nožēlojama islandiešu slepkavība.

— Ja vien viņš nav nokritis uz galda un trāpījis ar galvu pa pelnutrauku, — teica Sigurds Ole. Arī Elīnborga bija ieradusies. Erlends bija mēģinājis ierobežot policistu, nozieguma vietas ekspertu un ātrās palīdzības personāla klātbūtni, kamēr pats ar cepuri galvā līkņāja pa dzīvokli.

— Un nokrītot atstājis nesaprotramu vēsti? — Erlends iejautājās.

— Varbūt tā jau viņam bija rokā.

— Vai tu kaut ko saproti šajā vēstījumā?

— Vai tik nebūs pats Dievs atstājis, — teica Sigurds Ole. — Vai slepkava, kas to lai zina. Uzsvars uz pēdējo vārdu ir ļoti interesants. Lieliem burtiem rakstīts VINŠ.

— Man rādās, ka tas nebūs nekāds steigā šņāpts skrīpājums. Pēdējais vārds rakstīts drukas burtiem, un pirmie divi - rokrakstā. Viesis ir rakstīšanai veltījis krietnu laiciņu. Tomēr atstājis valā durvis. Ko tas nozīmē? Uzbrūk cilvēkam, izskrien laukā un uzraksta nesaprotramu sviestu uz papīra lapas, un īpaši pacenšas uzsvērt pēdējo vārdu.

— Droši vien būs norādījis uz viņu, — ierunājās Sigurds Ole. — Uz līķi, es gribēju teikt. Tas nevar attiekties ne uz vienu citu.

— Nezinu, — Erlends nopūtās, — kāda jēga atstāt šādu zīmīti un uzlikt to līķim? Kurš kaut ko tādu dara? Ko viņš ar to grib pateikt? Vai viņš grib mums kaut ko pavēstīt? Vai slepkava runā pats ar sevi? Vai viņš runā ar līķi?

— Kaut kāds psihs, — teica Elīnborga un jau dzīrās noliekties un paņemt zīmīti. Erlends viņu apturēja.

— Varbūt viņu bijis vairāk nekā viens, — Sigurds Ole prātoja. — To, kas viņam uzbruka.

— Neaizmirsti par cimdiem, mīļo Elīnborg, — Erlends runāja ar viņu kā ar mazu bērnu. — Nesabojā pierādījumus. Zīmīte ir rakstīta pie galda šai telpā, — viņš piemetināja un norādīja uz kaktu istabas stūri. — Lapa izrauta no spirālbloka, kas piederēja upurim.

— Varbūt viņu bijis vairāk nekā viens, — Sigurds Ole atkārtoja. Viņam likās, ka tas varētu būt interesants pavērsiens.

— Jā, jā, — teica Erlends, — var jau būt.

— Diezgan aukstasinīgi nostrādāts, — teica Sigurds Ole. — Vispirms tu noslaktē veci un tad apsēdies un uzraksti zīmīti. Vai tam nevajag dzelzs nervu? Vai tas nav kaut kāds velna iemiesojums, kas spēj ko tādu nostrādāt?

— Vai arī galīgs pārgalvis, — teica Elīnborga.

— Vai arī kāds ar mesijas kompleksu, — teica Erlends.

Viņš noliecās pār zīmīti un klusēdams to vēlreiz pārlasīja.

Ar pamatīgu mesijas kompleksu, viņš nodomāja.

2

Erlends pārradās mājās ap desmitiem vakarā un iebāza pārtikas pusfabrikātu sildīties mikrovilnenē. Viņš stāvēja krāsns priekšā, skatījās, kā šķīvis griežas aiz stikla, un nodomāja, ka televīzijā ir redzējis daudz ļaunākas lietas. Ārā plosījās rudens vēji, lietus un tumsas pilni.

Viņš domāja par cilvēkiem, kas atstājuši aiz sevis vēsti un tad nozuduši. Ko gan viņš pats rakstītu uz tāda papīreļa? Un kam viņš gribētu atstāt ziņu? Ienāca prātā meita, Eva Linda. Viņa bija narkomāne un tīkoja zināt, vai viņam ir kaut cik naudas. No lietotajām vielām viņa kļuva aizvien agresīvāka. Dēls Sindre Snaijs jau bija izgājis trešo alkoholisma ārstēšanas kursu. Vēsts viņam būtu vienkārša: Hiroshima, nekad vairs.

Tad Erlends vāri nosmaidīja, un mikrovilņu krāsns trīsreiz nopīkstējās.

Tiesa, Erlends nekad tā īsti nebija pieļāvis domu kaut kur aizlaisties un nozust.

Kopā ar Sigurdu Oli viņi norādināja kaimiņu, kas bija uzgājis līķi. Tad mājās pārradās viņa sieva un sāka runāt, ka nemēdot bērnus un vedīšot prom no šīs mājas pie mamma. Kaimiņam bija Olafs vārdā, un viņš teica, ka ar ģimeni, proti, sievu un abiem dēliem, ik rītu pulksten astoņos braucot uz skolu un darbu un ka mājās viņi pārrodoties tikai pēc četriem; puikas savākt no skolas esot viņa uzdevums. Viņi neesot ievērojuši nekā neparasta, kad no rīta devušies prom. Durvis uz vīrieša dzīvokli bijušas slēgtas. Nakti viņi gulējuši ciešā miegā. Nekā nav dzirdējuši. Viņiem ar kaimiņu tikpat kā neesot bijis nekādu darišanu. Viņi, ja tā var teikt, tikpat kā nav to pazinuši, lai arī ievākušies virsstāvā jau pirms vairākiem gadiem.

Tiesu medicīnas ekspertam vēl bija jānosaka konkrēts nāves iestāšanās brīdis, bet Erlends jau tagad jutās pārliecināts, ka slepkavība ir izdarīta dienas vidū. Visaizņemtākajā dienas laikā, kā to mēdz saukt. Slepkava izbrīvējis sev piemērotu brīdi, viņš nodomāja. Presei nosūtīts pazīšojums, ka Ziemeļpurvā, savā dzīvoklī, atrasts miris gadus septiņdesmit vecs vīrietis, iespējams, noslepkavots. Tie, kas pēdējās diennakts laikā manījuši aizdomīgus cilvēkus ieejam Holberga mājā vai slāstāmies ap to, lūgti griezties Reikjavīkas policijā.

Erlends bija apmēram piecdesmit gadus vecs, pirms daudziem gadiem šķīries divu bērnu tēvs. Viņš nekad nebija atlāvies izrādīt nepatiku pret savu bērnu vārdiem. Bijušajai sievai, ar kuru viņš praktiski vairs nerunāja jau vairāk nekā divus gadus desmitus, tolaik tie likās jauki. Šķīrušies viņi bija ne pa draugam, un Erlendam nebija izdevies saglabāt kontaktu ar bērniem, kad tie vēl bija mazi. Pieaugot tie tomēr ar tēvu satuvinājās, un viņš no sirds priecājās, ka tie meklē viņa sabiedrību, bet skuma, kad redzēja, kas no tiem iznācis. Viņu jo īpaši apbēdināja Evas Lindas dzīve. Sindrem Snaijam gāja mazliet labāk, bet nudieni tikai mazliet.

Viņš izņēma ēdienu no krāsns un apsēdās pie virtuves galda. Divistabu dzīvoklis bija piebāzts grāmatām - tās mētājās visur, kur vien atradās vieta. Pie sienām karājās sadzeltējušas fotogrāfijas ar radiem no Austrumfjordiem, jo no turienes bija cēlušies Erlenda priekšteči. Nevienas paša bildes vai

bērnu foto. Pie vienas sienas stāvēja vecs un sagrabējis *Nordmende* televizors, tam priekšā - vēl nozēlojamāks klubkrēsls. Ar salīdzinoši niecīgu piepūli Erlends uzturēja dzīvokli puslīdz kārtībā.

Viņš nezināja, ko viņš īsti ēd. Uz dekoratīva iepakojuma bija norādes par austrumnieciskām garšas baudām, bet ēdiens, kas bija ieslēpts kaut kādas mīklas slānī, garšoja pēc ieskābušas maizes zupas. Erlends pastūma to sānis. Viņš prātoja, vai vēl ir palikusi pāri rudzu maize, ko viņš bija pircis pirms pāris dienām. Un jēra pastēte. Tai brīdī kāds piezvanīja pie durvīm. „Uz brīdi iegāzties“ bija izdomājusi Eva Linda. Viņam krita uz nerviem meitas runas stils.

— Nu, vai viss bumbās? — viņa izsaucās, ieskriedama pa durvīm un pa taisno nozveldamās uz dīvāna.

— Ai, — Erlends novaidējās un aizvēra durvis. — Aiztaupi man savu pašpuiku žargonu.

— Man rādās, ka tu gribēji, lai es pieeju valodai radoši, — teica Eva Linda, kam bija nācies noklausīties ne vienu vien tēva lekciju par to, kā jāskan labai islandiešu valodai.

— Nu tad pasaki kaut ko sakarīgu.

Bija grūti pateikt, kādu lomu viņa šai reizē bija sev izraudzījusies. Eva Linda bija labākā aktrise, kādu viņam jekkad bija nācies redzēt, lai gan tas nebūt nenozīmēja, ka viņš bieži piestaigātu uz teātri vai kino, un arī televīziju viņš skatījās gandrīz tikai tad, kad zināja, ka rāda dokumentālās filmas. Evas Lindas parastais numurs bija no ģimenes drāmu sērijas vienā līdz trijos cēlienos, un tajā bija runa par to, kā vislabāk izdabūt no Erlenda naudu. Šī drāma gan netika izspēlēta bieži, jo Evi Lindai bija arī citas metodes, ar kurām tikt pie naudas, un Erlends gribēja par tām zināt pēc iespējas mazāk. Tomēr reizēm gadījās, ka viņai nebija, kā viņa mēdza teikt, ne „*goddamcent*“ pie dvēseles, un tad ceļš veda pie tēva.

Palaikam viņa bija tēva mazā meitiņa – viņa tad pieglaudās tēvam un murrāja kā tāda kakē. Dažkārt viņa atradās bezdibēja malā, skraidīja pa dzīvokli pilnīgā apjukumā, plosījās kā negudra un vainoja tēvu par to, ka tas pametis viņu un Sindri Snaiju tik agrā bērnībā. Tad viņa spēja būt rupja, nejauka un ļauna. Citeiz atkal viņam šķita, ka meita ir tāda, kāda viņa ir, gandrīz normāla, ja vispār kaut kas normāls eksistē, un Erlendam tad radās sajūta, ka varētu ar meitu runāt kā ar jebkuru citu cilvēku.

Viņa bija tērpusies nodriskātās džinsenēs un melnā ādas jakā, kas tik tikko sniedzās līdz nabai, īsiem, kraukļmelniem matiem, diviem maziem pīrsingiem labajā uzacī un sudraba krustiņu vienā ausī. Viņai kādreiz bija bijuši balti un skaisti zobi, bet nu tie bija sākuši bojāties, un divu augšzoklī trūka. Tas atklājās, kad viņa plati smaidīja. Viņa bija novājējusi un sejā sakritusies, zem acīm zili riņķi. Reizēm Erlends šķita viņā saskatām mātes sejas pantus. Viņš zūdījās par meitas likteni un viņas nedienās vainoja sevi, proti, nepietiekamo uzmanību, ko bija tai veltījis.

— Es šodien sazvanījos ar mammu, viņa man prasīja, vai es nevarētu ar tevi parunāt. Forši gan, ka vecāki ir šķīrušies.

— Ko mammai no manis vajag? — Erlends izbrīnījies apvaicājās. Viņa bijusī turpināja Erlendu ienīst, lai gan bija apritējuši jau divdesmit gadi. Pa šiem gadiem bija uz īsu brīdi redzējušies tikai vienu vienīgu reizi, un viņas seja bija pauðusi neslēptu nepatiku. Vienu reizi viņa tam bija zvanījusi sakarā ar Sindri Snaiju, un šo telefona sarunu viņš vislabprātāk aizmirstu uz visiem laikiem.

— Viņa ir tik snobiska kaza.

— Par mammu tā neklājas runāt.

— Viņai ir kaut kādi draugi Gardabairā, naudas kā spaļu, tie vīkendā izprecinājuši meitu, bet šī, iedomājies, notinusies no kāzām. Baisi nepatīkami. Tas noticis sestdien, un kopš tā laika no viņas nav ne ziņas, ne miņas. Mamma bija klāt tais kāzās un ir pilnīgā šokā. Man esot tev jāpaprasa, vai tu nebūtu ar mieru ar tiem cilvēkiem aprunāties. Viņi negrib paziņojumus avīzēs vai ko tamlīdzīgu, tie smalko aprindu kēmi, bet, tā kā tu strādā kriminālpolicijā, viņi iedomājas, ka tu vari visu dabūt gatavu tā, ka ne čiku, ne grabu. Man jālūdz tevi doties un runāt ar tiem pretekļiem. Mamma to nevar. Saproti? Neparko!

— Vai tu tos cilvēkus pazīsti?

— Katrā ziņā nebiju lūgta smalkajās kāzās, ko mazā, jaukā palaistuve salaida grīstē.

— Vai tu pazīsti to meiteni?

— Pavismaz liet.

— Un kurp viņa varētu būt aizlaidusies?

— Nav ne jausmas.

Erlends paraustīja plecus.

— Es tieši pirms mirkļa par tevi domāju, — viņš teica.

— Forši gan, — Eva Linda teica. — Es taisni prātoju, vai...

— Man nav naudas, — Erlends pārtrauca viņu un apsēdās viņai pretim televīzijas krēslā. Vai tu ēst negribi?

Eva Linda uzmeta lūpu.

— Kāpēc gan tad, kad es ar tevi runāju, tev vienmēr vajag ieminēties par naudu? — viņa pārmeta, un Erlendam likās, ka šis teikums ir viņam kā no mutes izrauts.

— Kāpēc gan mēs nekad nevaram izrunāties, punkts?

— Ej taču tu dirst.

— Kāpēc tu ar mani tā runā? Kas tas ir? Ej taču tu dirst. Pati ej dirst! Viss ir bumbās, ja? Kas tā ir par izrunāšanos?

— Jēziņ, — Eva Linda novaidējās.

— Par ko tu esi pārvērtusies? Ar ko es vispār runāju? Kur esi tu pati šai visā narkotiku zaļķī?

— Nesāc nu atkal savu stulbo moralizēšanu. Par ko tu esi pārvērtusies? — viņa nomēdījās. —

Par ko pats esi pārvērties? Es esmu tā pati. Es sēžu tev priekšā. Es esmu es!

— Eva.

— Desmit tūkstošus!¹⁹ — viņa teica. — Kas tas ir? Vai tu nevari izpalīdzēt man ar desmit taukšiem? Tev naudas ir, cik uziet.

Erlends noskatījās uz savu meitu. Viņā bija kaut kas savādi uzkrītošs, ko viņš bija manījis, meitai ienākot. Viņa bija aizelsusies sviedru pērlītēm norasojušu pieri un nemierīgi dīdījās. Likās, ka viņa ir slima.

— Vai tu esi savārgusi? — viņš apjautājās.

— Ar mani viss ir kārtībā. Man tīkai vajag mazliet naudas. Plīz, neesi tik tiepīgs.

— Vai tu esi savārgusi?

— Plīz.

Erlends vēl nopētīja meitu.

— Vai tu centies atmest? — viņš noprasiā.

— Plīz, desmit tūkstošus. Tas ir tīrais sīkums. Priekš tevis tas nav nekas. Es vairs nekad nenākšu pie tevis diedelēt naudu.

— Jā, kā tad. Cik tad ilgs pagājis, kopš tu... — Erlends īsti nezināja, kā lai to tērpj vārdos...

— lieto vielas?

— Kāda tam nozīme. Es esmu atmetusi. Atmetusi mest nost un atmest, atmest, atmest! Eva Linda piecēlās kājās. Lūdzu, iedod man desmit tūkstošus. Plīz. Piecus. Lūdzu, iedod man piecus tūkstošus. Vai tev ir skaidrā naudā? Piecus! Tas ir sūds uz kociņa.

— Kāpēc tu tagad taisies atmest?

Eva Linda noskatījās uz tēvu.

— Neuzdod stulbus jautājumus. Es neko netaisos atmest. Atmest ko? Kas man būtu jāatmet?

Met pats šīm stulbībām mieru!

— Kas notiek? Kāpēc tu esi tā uzvilkusies? Vai tu neesi slima?

— Jā, esmu gan, psihiski slima. Tu nevari man palienēt desmit tūkstošus. Tas taču ir uz atdošanu, nu! Skopdirsa.

— Skopdirsa gan ir smalki teikts. Vai tu neesi slima?

— Ko tu visu laiku vari prasīt vienu un to pašu? — viņa teica un izskatījās vēl nervozāka.

— Vai tev nav temperatūra?

— Iedod taču man to naudu. Divus tūkstošus! Tas vispār nekas nav! Kā tu nesaproti. Stulbenis!

Arī viņš piecēlās kājās un viņa pienāca tam klāt, it kā grāsītos viņam uzbrukt. Viņš nesaprata, kāpēc viņa piepeši uzvedas tik agresīvi. Viņš nopētīja meitu no galvas līdz papēžiem.

— Uz ko tu tur lūri? — viņa iekliedza tam sejā. — Gribi dabūt? Ko? Vecais tētuks nogribējies!!

Erlends ievilka viņai pa muti, bet ne pārāk stipri.

— Tu no tā kēr kaifu, ja? — viņa izmeta.

— Tev sacēlās? — viņa teica, un Erlends atkāpās no viņas. Šādu izrunāšanos viņš dzirdēja pirmo reizi. Vienā mirklī viņa bija pārvērtusies nevaldāmā furijā. Tādu viņš meitu nekad nebija redzējis. Viņš stāvēja meitas priekšā un nezināja, ko darīt, līdz dusmas pamazām pārvērtās līdzjūtībā.

— Kāpēc tu taisies atmest tieši tagad? — viņš atkārtoja.

— Es neko netaisos atmest tagad! — viņa nokliedzās. — Kas tev vainas, cilvēk? Tiešām nepielec, ko tev saku? Kurš te kaut ko runā par atmešanu?

— Eva, saki man, kas notiek?

— Apklusti reiz ar to savu „Eva, kas notiek“! Vai tiešām tu man nevari iedot piecus tūkstošus?

— Viņa bija it kā nomierinājusies. Varbūt viņa apzinājās, ka ir pāršāvusi pār strīpu. Ar tēvu tomēr tā nedrīkst runāt.

— Kāpēc tagad? — Erlends vēl nerimās.

¹⁹ Pēc kursa, kas bija spēkā grāmatas rakstīšanas laikā, šī summa atbilda apmēram septiņdesmit latiem. (Tulk. piez.)

— Tu man iedosi desmit tūkstošus, ja pateikšu?

— Ko tu esi savārījusi?

— Piecus tūkstošus.

Erlends noskaņījās uz meitu.

— Vai tu esi stāvoklī?

Eva Linda pavērās uz tēvu un pasmaidīja par zīmi tam, ka padodas.

— Bingo, — viņa teica.

— Bet kā tas notīka? — Erlends izdvesa.

— Ko tu ar to gribi teikt, kā? Gribi, lai es tev uzzīmēju?

— Beidz melst niekus! Tu taču lieto kaut kādus izsargāšanās līdzekļus, vai ne? Prezervatīvus vai tabletēs?

— Man nav ne jausmas, kā tas gadījās. Tas vienkārši gadījās.

— Un tu gribi tikt valā no narkošanās?

— Vairs negribu. Es nespēju. Tagad esmu tev pateikusi visu. Visu! Tu esi man parādā desmit taukšķus.

— Lai tu sanarkotu savu bērnu?

— Tas nav nekāds bērns, stulbeni! Tas vēl nav nekas. Tas ir smilšu graudiņš. Es nevaru atmest tā uz sitiena. Atmetīšu rīt. Es apsolu. Bet ne tūlīt. Divus tūkstošus. Ko tu saki par to?

Erlends atkal piegāja viņai klāt.

— Bet pamēģini. Tu gribi atmest. Es tev palīdzēšu.

— Es nevaru! — Eva Linda iekliedzās. Viņas seja noklājās sviedriem un viņa centās apvaldīt trīsas, kas pārskrēja tai pār visu augumu.

— Tad tāpēc tu pie manis atrāci, — Erlends teica. — Būtu varējusi doties kaut kur citur un sadabūt sev naudu. Līdz šim tu to esi darījusi. Bet tu atrāci pie manis, jo tu gribi...

— Negvelz jel mūķības. Es atrācu tāpēc, ka mamma mani lūdza mamma un tev ir nauda. Nekāda cita iemesla nav. Ja tu man nedosi naudu, es atradīšu citu iespēju sev to sagādāt. Tas nu būtu mazākais. Ir pietiekami daudz tādu veču kā tu, kas ir gatavi man maksāt.

Erlends neļāvās izsisties no sledēm.

— Vai tu jau kādreiz esi bijusi stāvoklī?

— Nē, — Eva teica un nodūra acis.

— Kas ir bērna tēvs?

Eva Lindai vārdu straume aprāvās un viņa lielām acīm pavērās tēvā.

— HALLO! — viņa nokliedzās. — Tev liekas, ka esmu iznākusi no sūda viesnīcas „Sāga“ jaunlaulāto svītas??!

Un Erlends nepaspēja ne soli spert, kad viņa atgrūda tēvu malā un izskrēja no dzīvokļa, nolēkšoja pa kāpnēm un bija laukā uz ielas, kur pazuda aukstajā rudens lietū.

Viņš lēnām aizvēra durvis aiz viņas un sāka prātot, vai ir rīkojies pareizi. Bija tā, it kā viņi vispār nespētu sarunāties, nestrīdoties un nekliedzot viens uz otru, un viņš no tā bija noguris.

Viņam vairs negribējās ēst, bet viņš nosēdās atpakaļ pie istabas galda, domīgs skatījās kaut kur vienā punktā un bažījās, kāds varētu būt Evas Lindas nākamais gājiens. Beigās paņēma puslašito grāmatu, atvēra to un nolika turpat līdzās uz galda. Tā bija viena no viņa mīļākajām grāmatām, kur bija runa par grūtībām un cilvēku upuriem augstkalnu tīreļos.

Viņš atsāka lasīt no vietas, kur bija ielikts virsraksts „Nāve Sūnkalna tīrelī“ un drīz vien nonāca bezgalīgā sniega vētrā, kur jauni vīri sasala ragā.

Gāza kā no spaiņa, kad Erlends un Sigurds Ole izlēca no mašīnas pie daudzdzīvokļu nama Kāpņu ielā, uzsteidzās pa trepēm un piezvanīja pie durvīm. Viņi bija nodomājuši pārlaist lielo gāzienu mašīnā, bet Erlendam vienā brīdī apnika sēdēt uz vietas un viņš metās laukā. Sigurds Ole arī negribēja palikt viens. Vienā mirklī viņi izlija līdz ādai. Lietus pilēja Sigurdam Olem lejup pa matiem un pa muguru, un viņš dusmīgi skatījās uz Erlendu, kamēr viņi stāvēja aiz slēgtajām durvīm.

Policisti, kas nodarbojās ar lietas izmeklēšanu, no rīta sanāksmē bija apsvēruši dažādas iespējas. Viena no teorijām bija tāda, ka Holbergs noslepkavots pilnīgi bez jebkāda iemesla un ka slepkavnieks kādu laiku, varbūt dažas dienas, ir maisījies pa kvartālu. Zaglis, kas meklē izdevību kaut kur ielauzties.

Pieklauvējis pie Holberga durvīm, lai noskaidrotu, vai kāds ir mājās, un, kad saimnieks pienācis pie durvīm, zaudējis savaldīšanos. Vēsts atstāta tikai un vienīgi policijas maldināšanai. Velti tajā meklēt kādu citu nozīmi.

Tai pašā dienā, kad tika atrasts Holberga lūķis, no Kāpņu ielas nama iedzīvotājiem pienāca ziņa, ka redzēts jauns vīriets zaļā karavīra jakā, kurš uzbrucis arī divām padzīvojušām kundzēm, dvīņumāsām. Viņš ienācis kāpņu telpā, pieklauvējis pie viņu dzīvokļa, un, kad durvis atvērtas, meties iekšā, aizcirtis aiz sevis durvis un pieprasījis naudu. Kad viņas nav devušas prasīto, tas ar kailām dūrēm iesitis vienai pa seju un nogrūdis otru zemē, iespēris viņai ar kāju un tad aizskrējis prom.

Komutatorā atskanēja balss, un Sigurds Ole stādījās priekšā. Tad nozumēja slēdzene un viņi iegāja kāpņu telpā. Tā bija slikti apgaismota un oda pēc netīrības. Kad viņi uzkāpa augšā, viena no kundzēm jau viņus gaidīja pie durvīm.

— Vai jūs jau saņēmat viņu ciet? — viņa pavaicāja.

— Nē, diemžēl ne, — Sigurds Ole papurināja galvu, — bet mēs vēlētos parunāt ar jums par...

— Vai viņš ir saņemts ciet? — no dzīvokļa atskanēja balss, un pie durvīm parādījās tieši tāda pati sieviete. Vecumā ap septiņdesmit, patuklas, abas ģērbušās melnos svārkos un sarkanos džemperos, sirmie mati saņemti copē, apalīgām sejām, kuras pauða nelēptas gaidas.

— Nē, — Erlends atbildēja. — Vēl ne.

— Viņš bija nabadziņš, žēl viņa, — teica sieviete numur viens vārdā Fjola un aicināja viņus iekšā.

— Nežēlo viņu, — teica sieviete numur divi vārdā Birna, un aizvēra durvis. — Viņš bija atbaidošs nelietis, tas tips, kas tev iesita pa galvu. Nabadziņš, kā tad.

Viņi apsēdās istabā pie vecajām kundzēm, pavērās te uz vienu, te otru, un tad saskatījās. Dzīvoklis bija pamazs. Sigurds Ole ievēroja, ka guļamistabas ir viena otrai līdzās. No viesistabas bija redzama arī neliela virtuvīte.

— Mēs iepazināmies ar jūsu sniegtajām liecībām, — teica Sigurds Ole, kurš pa ceļam mašīnā bija pāršķirstījis policijas protokolu. — Vai jūs nevarētu sniegt mums vairāk ziņu par vīrieti, kurš jums uzbruka?

— Vīrieti? — Fjola atbalsoja. — Drīzāk tas bija puika.

— Pietiekami vecs, lai mums uzbruktu, — teica Birna. — Viņš bija pietiekami vecs, lai to izdarītu. Nogrūstu mani zemē un iespertu.

— Mums nav nekādas naudas, — Fjola noteica.

— Mēs šeit naudu neglabājam, — Birna paskaidroja. — Mēs viņam to pateicām.

— Bet viņš jums nenoticēja.

— Un uzbruka mums.

— Viņš bija nikns.

— Un palaida muti. Apsaukāja mūs visādos vārdos.

— Tai drausmīgajā zaļajā jakā. Kā tāds militārists.

— Viņš bija uzāvis arī tādus zābakus, biezus un melnus, ko var sašorēt līdz potītei.

— Bet viņš neko nesalauzu.

— Nē, vienkārši aizlaidās prom.

— Tātad viņš neko nepaņēma? — Erlends ievaicājās.

— Likās, ka viņš nav pie pilnas saprašanas, — Fjola teica, kas centās kā spēdama, lai atrastu uzbrucējam kādus vainu mīkstinošus apstākļus. — Viņš neko nesalauzu, neko nepaņēma. Tikai uzklupa mums, kad saprata, ka mums mājās nekādas naudas nav. Nabadziņš.

— Salietojies kaut ko! — Birnai izspruka. — Nabadziņš?! — Viņa novērsās no māsas. — Reizēm tev visi nav mājās. Viņš bija kaut ko salietojies. To varēja redzēt pēc acīm. Nežēlīgas, mirdzošas acis. Un viņš bija nosvīdis.

— Nosvīdis? — Erlends pārjautāja.

— Ģīmis viss sviedriem noplūdis.

— Tas bija lietus, — Fjola teica.

— Nē. Un viņš viss trīcēja.

— Lietus, — Fjola atkārtoja, un Birna uzmeta viņai niknu mirkli.

— Viņš tev iesita pa galvu, Fjoliņ. Tas nu nekam neder.

— Vai tu vēl aizvien jūti to vietu, kur viņš tev iespēra? — Fjola pajautāja un paskatījās uz Erlendu, un viņš pamaniņa vecās kundzes acīs uzdejojam prieka velniņus.

Vēl bija agrs rīts, kad Erlends un Sigurds Ole ieradās Ziemeļpurvā. Viņus sagaidīja Holberga pirmā un otrā stāva kaimiņi. Policija jau bija paņēmusi liecības no pāra apakšstāvā ar abiem bērniem, bet

Erlends vēl gribēja šo to precizēt. Augšstāvā dzīvoja pilots, kurš Holberga slepkavības dienā ap pusdienlaiku teicās pārradies mājās no Bostonas un pēcpusdienā nolicies gulēt – viņš nāca pie samaņas tikai tad, kad policija sāka klauvēties pie viņa dzīvokļa durvīm.

Viņi sāka ar pilotu. Viņam bija gadi četrdesmit, viņš dzīvoja viens, dzīvoklis bija īsta miskaste, pa roku galam izsvaidītas drēbes, uz pajauna ādas dīvāna divas ceļasomas, uz grīdas *tax-free* veikalai maisiņi, uz galdiem vīna pudeles un visās malās, kur vien atradās vieta, attaisītas alus bundžiņas. Pats dzīvokļa saimnieks pienāca pie durvīm neskuvies un apakšveļā. Paskatījās uz viņiem un tad, ne vārda nebūdis, devās viņiem pa priekšu iekšā dzīvoklī un smagi atkrita pie galda. Viņi nostājās galda priekšā. Sēžamos neatrada. Erlends aplaida acis apkārt un nodomāja, ka ar šādu pilotu viņš nesētos pa lidojumu simulatorā.

Kaut kādu iemeslu dēļ šis vīrs sāka runāt par šķiršanās procesu, kurā viņš atrodas, un bija neizpratnē par to, kas šai sakarā varētu interesēt policiju. Tā kuce esot pasākusi viņu krāpt. Viņš lidinājies apkārt. Vienudien pārradies no Oslo, tās nozēlojamās pilsētas, viņš piemetināja, un viņiem nebija īsti skaidrs, vai nozēlojamāks ir apstāklis, ka sieva laiž pa kreisi vai arī ka runātājam ir nācīes nakšņot Oslo; viņa esot bijusi kopā ar kādu no saviem bijušajiem klassesbiedriem...

— Mēs esam ieradušies sakarā ar slepkavību pagraba dzīvoklī, — Erlends teica un aprāva pilota juceklīgos runas plūdus.

— Vai jūs esat bijuši Oslo? — pilots pajautāja.

— Nē, — Erlends atteica. — Nebijām domājuši runāt par Oslo.

Pilots paskatījās vispirms uz viņu un tad uz Sigurdu Oli un pēkšni tā kā sakopoja domas.

— Es šo vīru galīgi nepazinu, — viņš teica. — Nopirku šo būceni pirms četriem mēnešiem, pirms tam tas ilgu laiku bija nostāvējis tukšs, cik man zināms. Dažas reizes satiku viņu tepat mājas priekšā. Viņš izskatījās pavism normāls.

— Normāls? — Erlends atkārtoja.

— Ar viņu varēja labi parunāties, — es gribēju teikt.

— Par ko jūs runājāt?

— Par lidojumiem. Lielākoties. Viņu interesēja lidojumi.

— Kādā ziņā?

— Lidmašīnas, — pilots teica un attaisīja alus skārdeni, ko bija izķeksējis no plastmasas maisiņa. — Vietas, — viņš piebilda un iemalkoja alu. — Stuardes, — viņš noteica un atraugājās. — Viņš daudz prašņāja par stjuartēm. Nu, jūs zināt.

— Nē, — Erlends nolieza.

— Par pārnakšņošanu. Ārzemēs.

— Jā.

— Par to, kas notiek, vai viņas atlaiž bremzes, viņš bija dzirdējis, ka tur ejot jautri. Kad lidojums esot uz ārzemēm.

— Kad jūs viņu pēdējo reizi manījāt? — Sigurds Ole pajautāja.

Pilots apdomājās. Viņš neatceroties.

— Būs kādas dažas dienas pagājušas, — viņš beidzot pateica.

— Vai jūs ievērojāt, ka pie viņa kāds pēdējā laikā būtu nācis ciemos? — Erlends pavaicāja.

— Nē, bet es reti esmu mājās.

— Varbūt esat ievērojis kādu, kas šeit būtu ošņājies pa rajonu, kaut ko skatījies vai it kā bez jēgas vazājies pa ielām?

— Nē.

— Zaļā karavīra jakā?

— Nē.

— Jaunu vīrieti karavīra zābakos?

— Nē. Tas bija viņš? Vai jūs zināt, kas to izdarīja?

— Nē, — Erlends teica un, griezdamies uz izeju, izgāza uz grīdas noliktu pusizdzertu alus bundžiņu.

Sieviete uz dažām dienām taisījās aizbraukt ar bērniem pie savas mātes un bija gatava doties ceļā. Negribēja, lai bērni pēc notikušā uzturas mājās. Vīrs piekrītoši māja ar galvu. Tā būs vislabāk. Viņi bija pamatlīgā šokā. Nopirkuši dzīvokli pirms četriem gadiem, jutušies Ziemeļpurvā tik labi. Patīkams rajons, kur dzīvot. Arī bērniem. Tie stāvēja blakus mammai.

— Briesmīgi, ka ar viņu kaut kas tāds noticis, — un viņa balss apsīka tādā kā čukstā. Viņš paskatījās uz puikām. — Mēs viņiem teicām, ka viņš tikai aizmidzis, — vīrietis piemetināja. — Bet...

— Mēs zinām, ka viņš bija miris, — vecākais puika teica.

— Miris, — jaunākais atbalsoja.

Pāris mulsi sasmaidījās.

— Viņi reāgēja uz to pavism mierīgi, — sieviete teica un noglāstīja vecākajam puikam vaigu.

— Man nekā pret Kolbergu nebija, — vīrs teica. — Reizēm mēs tepat mājas priekšā pārmijām kādu vārdu. Viņš šai namā bija nodzīvojis garus gadus, un mēs runājām par dārzu, uzturēšanas darbiem, šo un to, kā jau kaimiņi mēdz runāt.

— Tomēr mēs nebijām tuvi pazīpas, — sieviete teica. — Mums nebija kontakta. Man liekas, tas ir ļoti labi. Nav labi pārāk pietuvoties, es domāju. Jābūt arī kaut kādam privātumam.

Arī viņi nebija ievērojuši nekādus aizdomīgus cilvēkus staigājam ap māju, nedz arī manījuši kādu zaļā karavīra jakā vazājamies pa rajonu. Sieviete nevarēja vien sagaidīt, kad varēs ar puikām doties prom.

— Vai pie Holberga nāca viesi? — Sigurds Ole pavaicāja.

— Nekad nevienu pie viņa netiku manījusi, — sieviete atbildēja.

— Likās, ka viņš ir diezgan vinentuļš, — viņas vīrs piebilda.

— Viņa dzīvoklī bija sliktā smaka, — teica vecākais dēls.

— Smaka, — brālis steidzās atgremot.

— Pagrabā ir kaut kāds mitrums, — kā atvainodamies vīrietis noteica.

— Reizēm tas ir jūtams pat pie mums, — sieviete teica. — Mitrums.

— Mēs par to tīkām ar viņu runājuši, — vīrietis teica.

— Viņš taisījās kaut ko darīt lietas labā, — sieviete piebilda.

— Tas bija pirms diviem gadiem, — viņš teica.

Laulātais pāris no Gardabairas skatījās uz Erlendu ar bažīgām acīm. Viņu mazā meitiņa bija pazudusi. Jau trīs dienas ne ziņas, ne miņas. Kopš kāzām. Viņi teica, ka viņa aizlaidusies no kāzām. Mazā meitiņa. Erlends jau iztēlojās mazu meiteni ar gaišiem, cirtainiem matiem, un tad uzzināja, ka viņai ir 23 gadi un ka viņa studē psiholoģiju Islandes universitātē.

— No kāzām? — Erlends pārvaicāja un aplaida acis apkārt plašajai un smalkajai viesistabai; tā bija tikpat liela kā viss stāvs viņa blokmājā.

— No pašas kāzām! — vīrietis teica, it kā viņš vēl nesaprastu, kas ir noticis. — Meitene aizbēgusi no pašas kāzām!

Sieviete pacēla pie deguna saburzītu mutautu.

Bija pienācis dienasvidus. Lai ierastos Gardabairā, Erlendam bija nācīes ziedot veselu pusstundu, jo ceļa posmā no Reikjavīkas tika veiktī ceļa darbi, arī lielo privātmāju viņam nebija izdevies atrast uzreiz. Tā no ielas bija tikpat kā nerēdzama, ieslēpusies lielā dārzā, kur auga dažnedažādi koki, kuru garums sasniedza turpat vai sešus metrus. Pāris, kas viņu sagaidīja, nudien bija ļoti uztraucies.

Erlends zināja, ka tā tikai laika šķiešana vien būs un ka viņu gaida steidzamākas lietas, bet viņa pirmā sieva bija lūgusi no viņa šo pakalpojumu, un viņš gribēja šo lūgumu izpildīt, lai arī viņi viens ar otru tikpat kā nebija runājuši jau divus gadus desmitus.

Namamāte bija eleganti blāvi zaļā kostīmā, namatēvs melnā uzvalkā. Viņš teica, ka aizvien vairāk uztraucoties par savu meitu. Viņš zinot, ka meita vēlāk atgriezīsies mājās un ka viņa esot sveika un vesela, citādi nemaz nevarot būt, bet gribot tomēr apspriesties ar policiju, jo līcīs nepamatoti uzreiz saukt glābējus vai tamlīdzīgi, izsludināt viņu meklēšanā ar paziņojumiem radio, avīzēs un televīzijā.

— Vienkārši nēma un nozuda, — teica namamāte. Viņi bija Erlenda vecumā, ap piecdesmit gadus veci, abi tirdzniecības biznesā, importēja preces bērniem un ar to viņiem pietika, lai dzīvotu ar pārticīgu vērienu. Jaunbagātnieki. Vecums viņiem nebija īpaši klāt ticis. Erlends ievēroja divas jaunas mašīnas dubultās garāžas priekšā. Nopulētus līdz mirdzumam.

Viņa saņēma dūšu un sāka stāstīt visu no sākuma līdz galam:

— Tas bija sestdien, tagad ir jau trešdiena, ak tu tētīt, cik ātri skrien laiks, un tā bija tik brīnišķīga diena. Viņi apprecējās pie tā mācītāja, kas ir tik slavens.

— Nožēlojams, — vīrs teica. — Ieskrēja pēdējā brīdī, pabārstīja pāris klišejas un prom bija ar visu savu dokumentu mapi. Nesaprotu, par ko šis tik slavens.

Viņa laulātā draudzene nekādā ziņā neļāva aptraipīt laulību ceremonijas daili.

— Tik lieliska diena! Saule un brīnišķīgs rudens laiks, tā ja. Baznīcā vien ieradās vismaz simts viesu. Viņai ir tik daudz draugu. Meitene ir populāra. Mēs sarīkojām balli šeit, Gardabairā. Kā to vietu sauca? Es vienmēr aizmirstu.

— Gardaholta, — laulātais draugs teica.

— Tik vienreizēji omulīga vieta, — viņa nerimās. — Mēs to piepildījām. Māju, es gribu teikt. Tik daudz dāvanu. Un tad... un tad...

— Viņiem bija jādejo pirmsais valsis, — vīrietis pārņēma stafeti, kad sieviete sāka raudāt, — un tas stulbenis no jaunlaulātā stāvēja uz dejas grīdas un mēs saucām Dīsu Rosu, bet no viņas ne vēsts. Devāmies viņu meklēt, bet viņa bija kā zemei cauri izkritusi.

— Dīsu Rosu, — Erlends pārjautāja.

— Izrādījās, ka viņa ir paņemusi kāzu mašīnu...

— Kāzu mašīnu?

— Nu, to limuzīnu ar puķēm un lentēm, kas atveda viņus no baznīcas, kāzu mašīnu, kā gan citādi lai to nosaucu, un viņa ar to aizlaidās no kāzām, — vīrietis teica. — Bez brīdinājuma! Bez paskaidrojuma!

— No pašas kāzām! — sieviete nokliedzās.

— Un jūs nezināt, kāda iemesla pēc viņa tā rīkojās?

— Acīmredzot, pārdomājusi, — sieviete teica. — Varbūt nožēlojusi to visu.

— Bet kāpēc, — Erlends iejautājās.

— Vai tu vari viņu mums atrast? — vīrietis atvaicāja. — Viņa nav devusi par sevi ziņu, un, kā tu redzi, mēs esam drausmīgi noraizējušies. Viesības bija nudien nozēlojamas. Kāzas pilnīgi sačakarētas. Mēs esam galīgā neizpratnē. Un mūsu mazā meitiņa ir pazudusi.

— Mm, kāzu auto. Vai tas atradās?

— Jā, Dārza ielā, — vīrietis atbildēja.

— Kāpēc gan tur?

— Es nezinu. Viņa tur nevienu nepazīst. Viņai tai mašīnā bija drēbes. Viņas parastās drēbes.

Erlends pamāja.

— Vai viņas parastās drēbes atradās kāzu mašīnā? — viņš beidzot pajautāja un iedomājās par to, kādā līmenī šī saruna ir nonākusi un ka viņš varbūt savā ziņā ir pie tā vainīgs.

— Viņa novilka līgavas kleitu un pārgērbās savās drēbēs, kuras viņa, šķiet, bija noglabājusi mašīnā, — sieviete paskaidroja.

— Vai tu domā, ka tu varētu viņu sameklēt? — laulātais draugs pavaicāja. — Mēs jau esam apzvanījuši visus, kurus viņa pazīst, un neviens neko nezina. Mēs vienkārši nezinām, ko mums tālāk darīt. Man šeit ir viena viņas fotogrāfija.

Viņš pasniedza Erlendam skolas foto ar jaunu, skaistu gaišmatainu meiteni, kas tagad kaut kur slapstījās. Viņa tam fotogrāfijā uzsmaida.

— Jums nav ne jausmas par to, kas ir noticis?

— Ne jausmas, — māte teica.

— Nekādas, — tēvs atbalsoja.

— Un vai tās ir dāvanas? — Erlends paskatījās uz milzīgu ēdamgaldu vairākus metrus atstatus - tas bija nokrauts ir dažādām krāsainām paciņām, skaistiem greznojumiem, celofānu un puķēm. Viņš piegāja tam klāt, un pāris sekova viņam pa pēdām. Viņš nekad mūžā nebija redzējis tik daudz dāvanu un prātoja, kas gan šais paciņās varētu būt iekšā. Noteikti visādi nieciņi bez skaita, viņš iedomājās.

Kas par dzīvi.

— Un tas augs šeit, — viņš teica un norādīja uz koka zariem, kas bija sasprausti lielā vāzē galda viņā galā. Pie zariem lentītēs karājās sarkanas sirdis - kartiņas.

— Tas ir ziņu koks.

— Kas tas tāds? — Erlends pajautāja. — Viņš visā savā mūžā bija bijis tikai vienās kāzās, turklāt pirms ilga laika. Tur nekādu ziņu koku nebija.

— Visiem tiek izdalītas kartiņas, un viņi var uzrakstīt sveicienu jaunlaulātajam pārim un iekārt to kokā. Tajā jau bija sakārts vesels kartiņu lērumi, kad Dīsa Rosa pazuda, teica sieviete un pielika pie deguna mutautiņu.

Erlenda jakas kabatā iezvanījās mobilais, un viņš ņēmās rakties kabatā, bet tik neveiksmīgi, ka telefons iesprūda kabatas stūrī un viņš nevis lika lietā prātu un veiklību, kas būtu bijis itin viegli, bet gan rāva no visa spēka, līdz kabata padevās. Roka ar telefonu ietriecās ziņu kokā. Tas apgāzās un nokrita uz grīdas. Erlends uzmeta pārim vainīgu skatienu un nospieda atbildes pogu.

— Vai tu nebrauksi ar mums uz Ziemeļpurvu? — Sigurds Ole bez gariem ievadvārdiem spēra vaļā. — Rūpīgāk aplūkot dzīvokli.

— Tu jau esi tur? — Erlends, pakāpies sānis, atvaicāja.

— Es te kavējos un gaidu tevi, — Sigurds Ole atbildēja. — Kur tu ellē esi?
Erlends izslēdza telefonu.

— Es paskatīšos, ko varu līdzēt, — viņš laulātajiem pavēstīja. — Domāju, ka šeit par nekādām briesmām nav runas. Meitenei saskrējusi dūša papēžos, un viņa noteikti ir pie kāda drauga. Jums nevajadzētu pārāk uztraukties. Gan jau viņa drīzumā piezvanīs.

Laulātie noliecās, lai salasītu kartīnas, kas bija izkaisījušās pa grīdu. Viņš redzēja, ka tiem paslīdējušās garām nemanītas dažas kartīnas zem krēsla, un viņš notupās, lai tās izzvejotu laukā. Tās bija no sarkana kartona. Erlends izlasīja sveicienus, kas bija uzrakstīti uz kartīnas, un devās pie meitenes vecākiem.

— Vai jūs šo bijāt redzējuši? — viņš pajautāja un pasniedza tiem kartīnu.

Vīrietis izlasīja sveicienu, un viņa sejā parādījās izbrīns. Viņš pasniedza kartīnu sievai. Arī viņa to izlasīja un, šķiet, pilnīgi neko nesaprata. Erlends pastiepa roku pēc kartīnas un izlasīja uzrakstīto. Tā bija bez paraksta.

— Vai tas ir jūsu meitas rokraksts? — viņš pavaicāja.

— Es domāju, ka ir, jā, — sieviete atbildēja.

Erlends paverpināja kartīnu pirkstos un pārlasīja vēsti vēlreiz:
viņš ir briesmonis ko es esmu izdarījusi?

5

— Kur tu biji? — pavaicāja Sigurds Ole, kad Erlends pārradās darbā, bet atbildi nesaņēma.

— Vai Eva Linda nav mēģinājusi ar mani sazināties? — viņš pavaicāja.

Sigurds Ole teica, ka nedomājot vis. Viņš zināja, kas noticis ar Erlenda meitu, bet ne viens, ne otrs nepiemīnēja to ne ar pušplēstu vārdu. Viņi tikpat kā nemēdza runāt par privāto dzīvi.

— Kaut kas jauns Holberga sakarā? — Erlends pavaicāja un devās pa taisno uz savu kabinetu. Sigurds Ole sekoja un aizvēra durvis. Slepavības Reikjavīkā gadījās reti, bet, kad nu tās tika pastrādātas, tad sacēlās liela ažiotāža. Kriminālpolicija parasti nesniedza ziņas medijiem par izmeklēšanas norisi, ja vien uz to nespieda kāda steidzama vajadzība, bet šis gadījums bija izņēmums.

— Mēs tagad zinām par viņu nedaudz vairāk, — teica Sigurds Ole un atvēra mapi, ko viņš turēja rokās. — Viņš ir dzimis Soidaurkrokā, bija sešdesmit deviņus gadus vecs. Pēdējos gadus strādāja par kravas auto šoferi „Islandes transporta“. Vēl aizvien šad tad pie viņiem piestrādāja.

Sigurds Ole apklusa.

— Vai mums nevajadzētu runāt ar viņa darbabiedriem? — viņš teica, iztaisnodams kaklasaiti. Viņam bija mugurā jauns uzvalks, viņš bija garš un smuks kā bilde, izglītojies kriminoloģijā ASV. Viņš bija moderns un organizēts, pilnīgs pretstats Erlendam.

— Vai mums nevajadzētu izveidot šī vīrieša profili? — viņš turpināja. — Iepazīt viņu mazliet labāk?

— Profili? — Erlends pārvaicāja. — Kas tas ir? Foto no sāniem? Vai tu gribi šī vīrieša foto no sāniem?

— Savākt ziņas par viņu, ko tu vari māžoties?

— Ko par šo visu domā kolēgi? — Erlends pavaicāja un virpināja valīgu džempera pogu, līdz tā iztrūka un iekrita viņam plaukstā. Viņš bija drukns un spēcīgs, ar sarkanbrūnu matu cekulu, viens no pieredzējušākajiem kriminālpolicijas darbiniekiem, un parasti viņam ļāva rīkoties pēc sava prāta. Gan priekšnieki, gan citi kolēgi jau sen vairs nemēģināja ar viņu strīdēties. Tā tas gadu gaitā bija iegājies. Un Erlendam pret to nebija nekas iebilstams.

— Iespējams, kāds psihopāts, — teica Sigurds Ole. Meklējumi šobrīd tiek vērsti zaļas karavīra jakas virzienā. Uz zēnu, kas gribēja dabūt no Holberga piķi un kam uzdeva nervi.

— Ko zinām par Holberga ģimeni? Viņam bija ģimene?

— Gimenes nebija. Mēs gan vēl neesam apkopojuši visas ziņas. Mēs vēl vācam informāciju, noskaidrojam piederīgos, draugus, kolēgus. Nu, bekgraundu. *Profilu*.

— Spriežot pēc dzīvokļa, viņš dzīvojis viens un turklāt ļoti ilgi.

— Jā, tas ir gluži tavs lauciņš, — Sigurds Ole izmeta, bet Erlends izlikās, ka nav dzirdējis.

— Vai ir kādas ziņas no patanatoma? No ekspertīžu nodaļas?

— Ir sagatavots pagaidu ziņojums. Tur nekā tāda nav, ko mēs jau nezinātu. Holbergs ir miris no galvas traumas. Sitiens bijis smags, bet izšķirošā nozīme galvenokārt ir bijusi pelnutrauka formai, asajām

malām. Galvaskausa lūzuma rezultātā iestājusies uzreiz vai gandrīz uzreiz iestājusies nāve. Izskatās, ka viņš krītot atsities pret galda stūri. Viņam ir smaga brūce, kas pēc konfigurācijas atbilst galda stūrim. Pirkstu nospiedumi uz pelnutrauka ir Holberga, bet ir arī vismaz divi citi, un vieni no tiem ir atrasti arī uz zīmuļa.

- Tad tie būs slepkavas nospiedumi?
- Ir liela iespēja, ka tos atstājis slepkava.
- Značit, tipiska, cūciska islandiešu slepkavība. Par to arī ir runa.
- Tipiska. Un mēs arī izmeklēšanu veicam šai virzienā.

Vēl aizvien lija. Zema spiediena apgabali, kas nāca tālu no Atlantijas okeāna, šai gadalaikā cits pēc cita slīdēja pāri zemei no dienvidiem uz austrumiem, nesdami sev līdzi brāzmainus vējus, mitrumu un ziemīgas miglas. Kriminālpolicija vēl aizvien strādāja Ziemeļpurva dzīvoklī. Dzeltenā policijas lente, kas bija nostiepta ap māju, atgādināja Erlendam elektroenerģijas uzņēmuma darbu - izrakņatu ielu, netīru telti virs bedres, lampas gaismu tajā, un visu rūpīgi aizlīmētu ar dzeltenu lenti. Tāpat arī policija bija „iepakojuši“ slepkavību ar tīru, dzeltenu plastmasas lenti ar iestādes nosaukumu uz tās. Erlends un Sigurds Ole satika Elīnborgu un pārējos kriminālpolicijas vīrus, kas veselu rudens nakti līdz rīta gaismai bija urķejušies pa māju un tagad beidza darbu.

Tika izklaušināti arī kaimiņi blakusmājās, bet neviens no viņiem slepkavības vietā no pirmdienas līdz līķa atrašanas brīdim nebija manījis nekādas aizdomīgas pārvietošanās.

Drīz vien ēkā bija palikuši tikai Erlends un Sigurds Ole. Asins pleķis uz paklāja bija nomēlnējis. Pelnutrauks bija aizvākts kā lietiskais pierādījums. Tāpat arī zīmulis un bloknots. Citādi viss izskatījās tā, it kā nekas nebūtu noticeis. Sigurds Ole izgāja koridorā un devās uz gaiteni, kas veda uz guļamistabu, bet Erlends apstāgāja istabu. Viņi uzvilkta baltus gumijas cimdus. Pie sienām karājās reprodukcijas, kas izskatījās pēc tādām, kas varētu būt nopirktas pie durvīm no kāda ielu tirgoņa. Grāmatplauktā bija tulkoti krimiķi, brošūras no grāmatu kluba, dažas lasītas, citas neskartas. Neviens ievērtības cienīgas grāmatas cietos vākos. Erlends noliecās gandrīz pie pašas grīdas, lai izlasītu grāmatu nosaukumus zemākajā plauktā, un atpazina tikai vienu. Nabokova „Lolitu“ kabatas izdevumā. Viņš izņēma to no plaukta. Tā bija angļiski, un bija lasīta.

Viņš atlīka grāmatu vietā un virzījās uz rakstāmgaldu. Tas bija L-veida un aizpildīja istabas stūri. Pie galda stāvēja pajuns, ērts, ar ādu apvilkts biroja krēsls, un zem tā bija pabāzts plastmasas paliktnis, lai pasargātu paklāju. Galds izskatījās vecāks nekā krēsls. Abpus platās galda virsmas bija atvilktnes, kā arī viena liela atvilktnē galda vidū, kopā veselas devīnas. Uz ūsākās virsmas stāvēja septiņpadsmit collu datora ekrāns, bet zem tās - izbīdāms paliktnis tastatūrai. Datora kaste atradās uz grīdas.

Visas atvilktnes bija aizslēgtas.

Sigurds Ole pārmeklēja drēbju skapi guļamistabā. Tas bija ciešamā kārtībā, zeķes vienā atvilktnē, apakšveļa citā, bikses un T krekli - plauktos. Uz pakaramā bija krekli un trīs uzvalki, vecākais no disko ēras, Sigurds Ole nodomāja, tas bija ar brūnām svītrām. Skapja apakšā daži kurpjū pāri. Augstākajā plauktā gultasveļa. Viņš bija saklājis gultu pirms viesa uzņemšanas. Balts pārklājs nosedza segu un spilvenu. Gulta bija vienvietīga.

Uz naktsgaldiņa bija modinātājpulkstenis un divas grāmatas - vienā intervijas ar slavenu politiķi, bet otra - fotoalbums ar zviedru kravas mašīnām *Scania Vabis*. Naktsgaldiņā bija arī skapītis, kurā atradās medikamenti, medicīniskais spirts, miegazāles, pretsāpju līdzeklis Panodil, maza, noķepināta pudelīte ar vazelinu.

— Vai tu kaut kur redzi atslēga? — pienācis pie durvīm, Erlends apjautājās.

— Neredzu. Tu domā dzīvokļa atslēgas?

— Nē, rakstāmgalda.

— Nē, arī tās nav manītas.

— Erlends iegāja padziļinājumā un no tā - virtuvē. Atvēra atvilktnes un skapjus, bet atrada tikai galda piererumus, glāzes, koka karotes un šķīvjas. Nekādu atslēgu tur nebija. Viņš piegāja pie pakaramajiem, iztaustīja virsdrēbes un atrada melnu maciņu ar atslēgu riņķi un sīknaudu. Riņķī bija savērtas ārdurvju, dzīvokļa un istabas atslēgas, kā arī vēl divas mazas atslēdziņas. Viena no tām derēja visām atvilktnēm.

Viņš vispirms atvēra lielo atvilktni galda vidū. Tur lielākoties bija rēķini - telefons, elektrība, apkure, norēķinu karšu rēķini, avīzes abonements. Kreisajā pusē zemākās divas atvilktnes bija tukšas, bet atvilktnēs virs tām bija sabāztas nodokļu deklarācijas un algas lapu pasakņi. Virsējā bija fotoalbums. Erlends paškirstīja to. Visas bildes melnbaltas - vecas bildes, kurās redzami cilvēki no dažādiem laikiem, daži bija uzposušies, un Erlendam likās, ka viņi sēž viesistabā šai Ziemeļpurva dzīvoklī, citās atkal daži labs pikniks, krūmi, Zelta ūdenskritums vai Geizers. Divās bildēs, šķiet, bija redzams noslepkavotais jaunībā, bet nevienas svaigākas bildes.

Viņš atvēra atvilktnes labajā pusē. Abas augšējās bija tukšas. Trešajā bija kāršu kava, kastē iebāzts salocīts šaha galdiņš ar figūrām un veca tintīca.

Viņš atrada fotografiju zem apakšējās atvilktnes.

Viņš stūma to atpakaļ un pēkšni izdzirda tādu kā klusu čaboņu. Viņš izvilka atvilktni laukā un bīdīja to iekšā no jauna, un atkal atskanēja tā pati čaboņa. Atvilktnē pret kaut ko strīķējās. Viņš nostenējās un metās ceļos, ieskatījās atvilktnē, bet neko nerēdzēja. Viņš atkal to pavilka uz āru, bet neko nedzirdēja, tad atstūma to atpakaļ, un troksnis atskanēja no jauna. Notupies uz grīdas, viņš izvilka atvilktni pavisam un pamanīja, ka skapī kaut kas ir, pieliecās un izvilka to laukā.

Tā bija maza, melnbalta fotografija, kurā bija redzams kāds kaps ziemas laikā. Pirmajā acu uzmetienā kapsēta nelikās pazīstama. Uz kapa bija piemineklis, un lielākais uzraksts bija samērā viegli salasāms. Uz tā bija uzrakstīts sievietes vārds. Oidira. Bez tēvavārda. Gadskaitlis nebija labi saskatāms. Sataustījis žaketes kabatā brilles, viņš uzlika tās un piebāza bildi pie deguna. 1964–1968. Viņš redzēja tādas kā epitāfijas aprises, bet tā bija rakstīta pārāk maziem burtiem, lai viņš spētu salasīt. Viņš uzmanīgi nopūta no bildes putekļus.

Meitenei bijuši tikai četri gadi, kad viņa nomirusi.

Erlends pēkšni saklausīja vēja aukas un pacēla acis. Bija dienas vidus, bet debesis bija ziemīgi tumšas, un rudens lietus plosījās kā negudrs.